

Yrkesgruppers uppfattningar om innebörden av begreppet barn i behov av särskilt stöd

Fenomenografisk analys

Tilda Andersson och Rebecka Tikkanen

Examensarbete 15 hp
Lärarprogrammet
Institutionen för individ och samhälle
Vårterminen 2022

Arbetets art: Examensarbete 15 hp, Förskolläraryrket

Titel: Yrkesgruppers uppfattningar på innebörden av begreppet barn i behov av särskilt stöd. Fenomenografisk analys

Engelsk titel: Professionals' Views on the Meaning of the Concept of Children in Need of Special Support. Phenomenographic Analysis

Sidantal: 54

Författare: Tilda Andersson och Rebecka Tikkanen

Handledare: Mirella Forsberg Ahlcrona

Examinator: Ingrid Granbom

Datum: [06] [2022]

Sökord: Special support, barn i behov av särskilt stöd, special needs, preschool

Sammanfattning

Bakgrund

Barn som vistas på förskolan har med sig olika erfarenheter och behov som förskollärare behöver tillgodose. Tidigare forskning påvisar hur definitionen av begreppet barn i behov av särskilt stöd är svävande, begreppet ger ett stort tolkningsutrymme för de som verkar inom förskolans kontext. Genom intervjuer undersökte vi hur förskollärare och specialpedagoger uppfattar begreppet. För att bidra med kunskapen av hur begreppets innebörd påverkar förskolans praktik.

Syfte

Det övergripande syftet med studien är att bidra med kunskap om vilka uppfattningar som finns inom förskolans kontext kring begreppet barn i behov av särskilt stöd. Syftet är också att studera uppfattningar av hur verksamheten berörs av barn som anges ha särskilda behov.

Metod

Studien är kvalitativ med semistrukturerade intervjuer där frågorna ger informanterna möjlighet att reflektera och ge sina uppfattningar kring innebörden av begreppet barn i behov av särskilt stöd.

Resultat

Resultatet visar att generella uppfattningar om innebörden av begreppet barn i behov av särskilt stöd som, avvikande beteenden och där barnen inte uppnår förskolans normer och förväntningar. Dessa beteenden beskrivs som kognitiva störningar, språk och kommunikation, koncentrationssvårigheter och utåtagerande beteenden. Resultatet visar också att stora barngrupper, en upplevelse av brist på tid och resurs samt vilken kunskap och utbildning man har är faktorer som uppfattas påverka arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Förskollärarna uppfattar att de behöver anpassa verksamheten i form av mindre grupper, säranpassningar och med verktyg som TAKK och bildstöd. Vidare visar resultatet dilemman som uppstår i samarbetet med olika instanser, förskollärarna får redskap för att arbeta med dessa barn men inte hur det kan appliceras i verksamheten.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
BEGREPPSFÖRTYDLIGANDE	1
BAKGRUND	2
FÖRSKOLAN SOM INSTITUTION	2
SOCIALT OCH PEDAGOGISKT STÖD I ETT HISTORISKT PERSPEKTIV	3
VILKA BARN UPPFATTAS MOTSVARA BENÄMNINGEN <i>I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD?</i>	4
NORMALITET OCH AVVIKELSE	6
TAKK, TECKEN SOM STÖD	7
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	8
TILLVÄGAGÅNGSÄTT	8
FORSKNINGSÖVERSIKT	8
BARN I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD	8
OLIKA BEHOV OCH FORMER AV STÖD	12
YRKESROLLENS OCH FÖRSKOLANS FÖRUTSÄTTNINGAR	16
TEORETISKT PERSPEKTIV	18
FENOMENOGRAFI	18
FÖRSTA OCH ANDRA ORDNINGENS PERSPEKTIV	19
UTFALLSRUM	20
METOD	20
INTERVJU SOM METOD	20
URVAL	21
GENOMFÖRANDE	22
ETISKA ASPEKTER	22
TILLFÖRLITLIGHET	23
TROVÄRDIGHET	23
ANALYS AV INSAMLAT MATERIAL	24
	25
	25
METODDISKUSSION	25
RESULTAT	26
VARIERANDE UPPFATTNINGAR AV BARN I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD	26
BARN I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD OCH PRAKTIKEN	31
DISKUSSION	40
DEL 1. FÖRVÄNTNINGARNAS DILEMMAN	41
DEL 2. FÖRVÄNTNINGARNAS KRAV OCH PRAKTIKENS RIMLIGHET	44
LITTERATURLISTA	47
Bilaga 1, Missivbrev	
Bilaga 2, Intervjuguide förskollärare	
Bilaga 3, Intervjuguide specialpedagog	
Bilaga 5, Arbetsfördelning	

Inledning

Den rådande samhällsdiskursen, ”En skola för alla” är att alla barn har rätt till likvärdig utbildning, men är verkligen utbildningen utformad för alla? I läroplanen för förskolan framhävs likvärdighetsarbete som *”Enligt skollagen ska utbildningen vara likvärdig oavsett var i landet den anordnas. Den ska ta hänsyn till barns olika förutsättningar och behov och anpassas till alla barn i förskolan. Det innebär att utbildningen inte kan utformas på samma sätt överallt och att förskolans resurser därför inte ska fördelas lika”*. (Läroplanen för förskolan, Lpfö18 2019 s.6)

Förskolan är i dag en av de största samhällsinstitutionerna, där aktörer som förskollärare och barn vistas tillsammans i en gemensam kontext. Föreliggande studie handlar om den institution i vilken många barn tillbringar en stor del av sin vardag. I förskolan står barnet i centrum och möter en verksamhet med krav och förväntningar. I den kontexten konstrueras det av dessa aktörer vem som betraktas som normal och vem som betraktas som avvikande. Renblad och Brodin (2014) påpekar att många förskollärare upplever att de saknar specialpedagogiska kunskaper för att kunna nå läroplanens uppdrag om utveckling och lärande för alla barn. Uppdraget ställer höga krav på de som verkar inom förskolans kontext, men även krav på oss som blivande förskollärare. Vi redan har mött och kommer möta fler barn i förskolan som anges ha särskilda behov. Begreppet ”barn i behov av särskilt stöd” har vi mött under vår utbildning och begreppet har uttryckligen haft olika innebörd beroende av kontext och vilken aktör vi kommit i kontakt med. Vidare upplever vi att begreppet barn i behov av särskilt stöd är öppet för tolkningsutrymme. Fokus i den här studien vilar på att undersöka hur olika yrkesgrupper i förskolan uppfattar innebörden av begreppet, och hur det uppfattas påverka praktiken.

Begreppsförtydligande

I studiens textunderlag förekommer en del begrepp som vi vill förtydliga med en definition för att underlätta för läsaren. Samtliga begrepp definieras av Nationalencyklopedin (NE 2022).

Autism - egentligen autismspektrumtillstånd, tillstånd som karakteriseras av svårigheter med ömsesidig social kommunikation och interaktion samt begränsade repetitiva beteenden, intressen och aktiviteter.

CP-skada – Cerebal pares, förlamning föranledd av tidigt uppkommen hjärnskada

NPF - neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

DAMP - *Deficits in Attention, Motor control and Perception*, diagnos för svårigheter med koncentration i kombination med motoriska svårigheter och/eller perceptuella svårigheter.

IF - Intellektuell funktionsnedsättning som är ett funktionshinder som innebär att man har lite sämre förmåga att tänka än de flesta människor.

Utåtagerande - Verbal aggressivitet och destruktivitet mot föremål eller aggressionshandlingar mot djur och människor.

Affekt - stark känslostegring, till exempel vid häftig sorg, glädje och raseri.

Lågaffektivt bemötande - Lågaffektivt bemötande är en metod för att hjälpa människor i affekt. (Pedagog Stockholm, 2020)

Bakgrund

Innebörder av begreppet *barn i behov av särskilt stöd* har varierat över tid, vilket vi anser är viktigt att belysa, därmed hur begreppet skapades och vilka innebörder och betydelser som tilldelats begreppet i olika utbildningssammanhang. Barn i behov av särskilt stöd kan hamna under kategorin specialpedagogiska insatser. Ahlberg (2007) beskriver att specialpedagogik oftast förknippas med specialundervisning och barn som är i behov av särskilt stöd. Enligt Skollagen (SFS 2010:800, 1 kap 4 §) ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans för att utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Enligt Salamancadeklarationen (Svenska Uneskorådet, 2006) ska elever med behov av särskilt stöd ha tillgång till undervisning i vanliga skolor som tillgodoser deras behov. I det här kapitlet redogörs varierande uppfattningar av begreppet barn i behov av särskilt stöd.

Förskolan som institution

En likvärdig förskola

Lpfö18 (2019) anger att barn som är i behov av särskilt stöd, tillfälligt eller varaktigt, ska få mer stöd och stimulans utifrån deras förutsättningar och behov. Enligt Skollagen (SFS 2010:800, 1 kap. 8 §) ska förskolan som institution vara likvärdig och erbjuda alla barn en verksamhet av hög kvalitet. I en rapport från Vetenskapsrådet (2015) som undersöker villkoren för förskolans likvärdighet har villkoren tematiserats i tre huvudområden för förskolans likvärdighet:

- förskolepersonalens utbildningsnivå och kompetens,
- förskolepersonalens villkor

- förskolans tillgänglighet.

Rapporten understryker att likvärdighetsbegreppet inte ska förstås som att alla barn ska erbjudas likadan förskoleverksamhet, snarare att förskolans likvärdighet bör baseras på en analys av hur barns olika villkor kan mötas av en förskola där alla barn kan utnyttja sin potential. Vidare betonar Vetenskapsrådet (2015) att den svenska skolan inte lever upp till en likvärdig utbildning. Skolinspektionens (2017) granskning av förskolans arbetsätt och barn i behov av särskilt stöd visar att barnen inte får de förutsättningar de behöver för att utveckla sitt lärande. Det framgår av granskningen att kvalitén kring arbetet med barn i behov av särskilt stöd skiljer sig åt mellan förskolor, vilket leder till att arbetet med barn som är i behov av stöd inte blir likvärdigt.

Socialt och pedagogiskt stöd i ett historiskt perspektiv

Småbarnsskolor som riktade sig till barn mellan två till sju år, startades redan 1836 som ett sätt att skydda barn från att utnyttjas som arbetskraft (Lundgren 2017). I mitten på 1850 - talet började allt fler kvinnor att arbeta och samtidigt uppstod barnkrubban där barn som fick plats hade ett fattighetsintyg. Den här formen av verksamhet fanns som en lösning på barnens behov av tillsyn och omvårdnad. Barnkrubborna fanns kvar ända in mot mitten av 1900-talet. År 1899 startade systrarna Moberg kindergartenverksamhet i Norrköping, och den innebar att barnen fick vara mer delaktiga i sysslor. Verksamheten bytte senare namn till lekskola och deltidsgrupp, medan barnkrubborna började kallas för daghem (Lindgren, 2017).

Policyn ”en skola för alla” var stark under slutet av 1970-talet och under delar av 1980-talet. Undervisningen skulle utvecklas och anpassas till alla elever för att ge dem, oavsett svårighet, möjligheter att nå målen (Tinglev, 2014). Begreppet barn *med* behov av särskilt stöd infördes 1996, och innefattade barn med fysiska, psykiska, emotionella och sociala funktionsvariationer eller språkliga svårigheter. Begreppet utvecklades och konkretiserades av Socialstyrelsen i sina allmänna råd, då ändrades ordet *med* till *i*, eftersom de ville förtydliga att barns eventuella problematik inte alltid beror på egenskaper hos barnet utan kan vara ett uttryck i förhållande till barnets omgivning (Skolverket, 2005).

År 1994 arrangerades enligt (Svenska Unescorådet, 2006) en internationell konferens om undervisning av barn med behov av särskilt stöd. Dess syfte var att ge vägledande principer för en integrerad undervisning och undervisning för barn med behov av särskilt stöd. Siljehag (2010) beskriver att begreppet specialpedagogik under denna tidsperiod blev framträdande i

skolans styrdokument, eftersom skollagen satte press på en inkluderad skola. Ett viktigt led i förskolans övergång till utbildningssystemet är införandet av den första läroplanen som trädde kraft år 1998. Då förflyttades förskolan från sociala sektorn till utbildningsväsendet (Skolverket, 2004). Läroplanen syftar till att skapa förutsättningar för en likvärdig förskola med hög kvalitet. Den uttrycker en politisk viljeinriktning samtidigt som målen är generella och övergripande. Förskolans övergång till utbildningssystemet och införandet av läroplanen har inneburit en mer generaliserad form av mål- och resultatstyrning. Det innebär att den uttrycker vilka krav som ställs på verksamheten, samt vilka krav som vårdnadshavare och barn kan förvänta sig av verksamheten (Skolverket, 2004).

Förskolan i Sverige är en av de största institutionerna för lärande och fostran idag menar Ekström (2007). Det är en stor arbetsplats och majoriteten av alla barn i förskoleåldern vistas i dag i någon förskoleverksamhet. Vidare beskriver Ekström att förskolan som samhällsinstitution har genomgått flera förändringar föranledda av politiska beslut som rör förskolans verksamhet. Förskolans uppgifter har ändrats i takt med läroplanen, vilket innebär att lärande och utveckling betonas starkare nu än tidigare. Emellertid menar Persson (2013) att det är sannolikt att specialpedagogisk verksamhet i hög grad motiveras och berättigas av den vanliga undervisningens oförmåga att nå *alla* barn. Persson refererad i Ekström (2012) anser att godkändgränser och betygskriterier i någon mening kan betraktas som godtyckliga konstruktioner som inte säger någonting om vad man med säkerhet behöver veta och kunna för att klara sig i livet. Skolverkets utbildningsinspektion (Skolverket, 2007) visar att skolan ökat sin kompetens i att identifiera och definiera barn i behov av särskilt stöd, samtidigt som kompetens och resurser saknas för att bedöma och verkställa lämpliga åtgärder för att stödja dessa barn i undervisningssituationen. Assarsson (2007) framhäver att begreppet *en skola för alla* kan ses som ett tomt tecken, en ideologisk samlingspunkt för politisk förändring.

Vilka barn uppfattas motsvara benämningen *i behov av särskilt stöd*?

Nu följer en presentation av forskning som beskriver en variation av aktörers uppfattningar till varför ett barn anses vara i behov av särskilt stöd, tillfälligt eller varaktigt. De barn som uppfattas vara i behov av särskilt stöd är enligt Hellström (2003) barn med funktionshinder, utvecklingsavvikelser exempelvis DAMP och ADHD, barn med känslomässiga svårigheter, barn som far illa och invandrar/flyktingbarn. Det kan enligt Edlund (2003) också vara barn som far illa som kan vara i behov av särskilt stöd. En del barn har svårigheter i hemmet periodvis

och andra har det hela tiden. Brister i familjen är svårt att kompensera genom stimulans och extra omsorg i förskolan, men bra barnomsorg är extra värdefullt för dessa barn och ofta ett livsviktigt komplement. För barn som har det problematiskt hemma kan förskolan ses som en lugn miljö med fasta rutiner och där vuxna skapar förutsättningar för lek, social samvaro och inläring. Förskolan kan då innebära en normalisering för dessa barn även om problematiken finns kvar i hemmet.

Enligt Utholm (2003) kan barn som är diagnostiserade med någon form av utvecklingsstörning eller funktionsnedsättning ingå under kategorin barn i behov av särskilt stöd. Orsaken till en utvecklingsstörning kan vara många, men det beror oftast på en nedsatt intelligens. De kan också ha försenad utveckling, begränsad kortminnesförmåga och svårt att ordna och förstå symboler. Utholm beskriver att barn som föds med någon form av rörelsehinder kan uppfattas ha ett handikapp, men att en människas funktionshinder utgör ett handikapp först när det inte är möjligt att delta i samhället på lika villkor som andra. Exempel på sådana funktionshinder är enligt Utholm barn med autistisk störning, språkstörningar, DAMP, infektionskänsliga och barn med epilepsi. Hon beskriver också att människor med funktionshinder har sämre levnadsvillkor, inflytande och mindre delaktighet i samhället. Barn som vistas i förskolan med funktionshinder är i behov av särskilt stöd och personalen på förskolan behöver kunskap om barnets funktionshinder. Om barngrupperna är stora och mängden stimulans leder till orimliga krav kan det vara svårt för ett barn med funktionshinder att ta till sig all stimulans och i stället utgör det ett hinder. Utholm menar att andra lösningar bör diskuteras för dessa barn så som specialskola, familjedaghem eller personlig assistent.

Särbegåvade barn

Salamanca (Svenska Uneskorådet, 2006 ss. 9) översättningsanmärkning: I denna rapport används frekvent begreppet ”inclusion” eller ”inclusive education” - här översatta med integration. Ett annat uttryck som förekommer flitigt i rapporten är ”special needs education” vilket översatts med; undervisning för elever med behov av särskilt stöd eller för elever med behov av särskilt stöd i undervisningen. Sålunda blir innebörden av begreppet inte samstämmigt med Socialstyrelsens ändring av begreppet, där det understryks att problematiken inte alltid ligger hos det enskilda barnet utan kan bero på yttre faktorer. Något mer som framkommer i översättningen av Salamanca (UNESCO, 1994) är att den vägledande principen som ligger till grund för det som räknas inom ramarna för särskilda utbildningsbehov, även omfattar ”gifted

children”, som är ett borttaget begrepp från den svenska Salamancadeklarationen och där dessa barn benämns som andra barn.

*” This should include **disabled and gifted children**, street and working children, children from remote or nomadic, populations, children from linguistic, ethnic, or cultural minorities and children from other disadvantaged or marginalized areas or groups.”*
(Salamanca UNESCO, 1994 sid.1)

*”Den skall omfatta **handikappade såväl som andra barn**, gatubarn och barnarbetare, barn från språkliga, etniska eller kulturella minoriteter samt barn från andra eftersatta eller marginaliserade områden eller befolkningsgrupper”* (Salamanca, svenska Unescorådet 2006, sid. 16)

Dessa olika beteckningar har enligt Persson (2015) under årens lopp i stort sett förlorat sin praktiska betydelse eftersom den allmänna uppfattningen och utgångspunkten för lärare i skolans kontext är att alla barn är begåvade på olika sätt. Han betonar vidare att alla barn är lika värda och har samma rättigheter, men att alla barn inte kan betraktas som begåvade.

Barn i behov av tillfälligt eller varaktigt stöd

Läroplanen accentuerar; ”förskolan ska särskilt uppmärksamma barn som behöver mer vägledning och stöd, för barn i behov av tillfälligt eller varaktigt stöd”. (Lpfö18 2019 s.6) Här används inte benämningen barn i behov av *särskilt* stöd, istället anges om stödet är tillfälligt eller varaktigt. Skolverket (2014) talar i sin tur om att en del barn behöver särskilt stöd för att hantera förskolans kontext och tillgodogöra sig undervisningen, tillfälligt eller under hela förskoleperioden. Särskilt stöd handlar, till skillnad från stöd i form av extra anpassningar och insatser, enligt Sandberg, Norling och Lillvist (2009) om insatser av mer ingripande karaktär som normalt inte är möjligt för pedagoger att genomföra inom ramen för den ordinarie undervisningen. Det är snarare insatsernas omfattning eller varaktighet, som skiljer stöd från det stöd som ges i form av extra anpassningar.

Normalitet och avvikelse

Vad är det som avgör hur man väljer att betrakta barn och kring vilka idéer byggs föreställningarna om det normala och avvikande upp? Nationalencyklopedin (2022) beskriver

att normalitetsbegreppet innefattar att allmänt betraktas som normal, i relation till normer, personlighet olika kontexter och kultur. Lundgren (2006) framhäver en beskrivning av begreppen normalitet och avvikelse som medför en granskning av hur samhället är uppbyggt, vilka värderingar som är utgångspunkten för att betraktas vara normalt. I relation till utbildningens läroplaner kräver det av individer att uppnå vissa mål för att anses som normal. De individer som inte uppnår målen som krävs kan betraktas som avvikande i någon bemärkelse. Vilka faktorer är det som avgör om ett barn betraktas vara avvikande och vilka faktorer avgör vem som betraktas som normal? Lundgren menar att det ofta är kopplat till det som anses vara avvikande där barnets svårigheter synliggörs i skolväsendet.

TAKK, Tecken som stöd

TAKK används i förskolor som ett verktyg för att hjälpa barn som behöver extra stöd i att kommunicera. Specialpedagogiska skolmyndigheten (2020) beskriver Tecken som AKK (TAKK) som en metod vars syfte är att stödja kommunikation. TAKK står för Tecken som Alternativ och Kompletterande Kommunikation. Det innebär att man kompletterar det talade språket med teckenspråkets handrörelser för att förtydliga det man säger. TAKK är inte detsamma som svenska teckenspråket, men bygger på dess tecken. Tecknen används tillsammans med verbalt tal som stöd vid språkutveckling. Det ska underlätta språkförståelse och lärande men även fungera som ett komplement till talat språk. Spsm (2020) betonar att TAKK är ett kommunikationssätt för hörande personer med försenad eller avvikande språkutveckling som kan användas av personer med utvecklingsstörning. Andra målgrupper är elever med tal- och språkstörningar, elever med invandrarbakgrund och elever med hörselnedsättning.

Tisell (2020) beskriver att TAKK fungerar som understrykningar i talet. Det viktigaste i en mening pekats ut med hjälp av TAKK, exempelvis "titta en bil", där lägger man betoningen i ordet bil och inte hela meningen. De som har nytta för TAKK är främst barn med språksvårigheter, utvecklingsstörning, autism eller CP-skada. Tisell beskriver vidare att på senare tid använder många förskolor TAKK med barn som har ett annat modersmål än svenska, som en genväg till det svenska språket.

Syfte och Frågeställningar

Syftet för studien grundar sig i att bidra med kunskapen om hur förskollärare och specialpedagoger uppfattar innebörden av begreppet barn i behov av särskilt stöd.

- *Hur uppfattas begreppet barn i behov av särskilt stöd i förskolans vardag?*
- *Hur uppfattas praktiken att bli påverkad av barn som anges ha särskilda behov?*

Tillvägagångsätt

Relevant forskning söktes fram via ett flertal databaser, bland andra *ERIC*, *Nordic Base of Early Childhood Education and Care*, *Diva*, *Skolverkets hemsida* samt *Google*. För att generera signifikanta träffar inom det valda fältet användes sökord som special support, barn i behov av särskilt stöd, special needs, preschool. Därefter begränsades antalet träffar genom att vi främst ville titta på nyare forskning, med vissa undantag där vi använde att några äldre vetenskapliga texter.

Forskningsöversikt

Kapitlet redogör för en översikt av tidigare forskning kategoriserad utifrån tre teman som berör *Barn i behov av särskilt stöd*, *Olika former av stöd* och *Yrkesrollens och förskolans förutsättningar*.

Barn i behov av särskilt stöd

Begreppet ‘barn i behov av särskilt stöd’ beskriver Lindqvist (2011) som ett samlingsbegrepp för barn som har någon typ av svårighet, och att målgruppen är svår att tolka och identifiera, vilket leder till att det finns ett stort tolkningsutrymme. Syftet med studien var att undersöka hur olika yrkesgrupper i en kommun ser på arbetet kring barn i behov av särskilt stöd. Som metod användes enkäter som skickades ut till olika yrkesgrupper inom förskola, särskola och grundskola. Resultaten indikerar att rektorer och personal till en viss del har liknande syn på orsaker till att barn är i behov av särskilt stöd. Lindqvist beskriver att anledningen till att ett barn kan vara i behov av särskilt stöd kan vara barnets egna brister. Men även brister i hemmiljön kan vara bidragande faktorer till att barn beskrivs som i behov av särskilt stöd.

Andra orsaker som beskrivs är att skolans mål är för svåra, att skolan är dåligt anpassad och att lärarna har brister. Specifika brister som anges skrivs inte fram i studien.

Olika faktorer till varför ett barn är i behov av särskilt stöd

När det normala barnet formas görs det enligt Lutz (2006) med hänsyn till barnets ålder och kön, och konstruktionen grundar sig i en mängd olika ideér kring vad som anses vara det normala. Markström (refererad i Lutz, 2006) beskriver att barnen och personalen i förskolan är aktörer i skapandet av det som anses vara normalt. Skapandet till det normala i förskolan kan ses som ett "lagom-perspektiv" där barnen förväntas vara självständiga, aktiva, envisa, oberoende och starka. Dessutom förväntas barnet ge uttryck för glädje och trivsel i förskolemiljön. Problem som bidrar till att barnet uppfattas vara ett barn är i behov av särskilt stöd framställer Lutz (2006) i tre kategorier:

- språk och kommunikation,
- koncentrationssvårigheter och
- utåtagerande beteende.

Språk och kommunikation beskrivs som språkliga svårigheter där barnen saknar förmåga att göra sig förstådd i olika situationer. Koncentrationssvårigheter beskrivs ofta som sammankopplad med begränsad impulskontroll eller att barnen växlar snabbt mellan aktiviteter och är överaktiva. Barnen kan också upplevas som svårare att skapa kontakt med, vilket kan kopplas till kommunikationsförmågan. Begreppet utåtagerande barn beskrivs som barn som visar mycket aggressivitet, är livliga, impulsiva och upplevs vara svårstyrda.

Sandberg, Lillvist, Augustine, Björck-Åkesson och Granlunds (2010) beskriver att definitionen av barn i behov av särskilt stöd är en av de mest kritiska frågorna för området "tidiga åtgärder och barndomsutbildning". För att undervisa och stödja denna grupp är det viktigt att veta vad som är utmärkande för hur barnen fungerar i vardagen och vilka tjänster de erbjuds. Sandberg m.fl. studie har fokuserat på vilka kriterier förskolepersonal använder i arbetet med att definiera barn i behov av särskilt stöd. Funktionsproblem som upplevdes av personalen var oftast relaterade till barnens funktion i grupp och samspel. Av de 8814 barn som var inskrivna i 456 förskolor identifierade förskolepersonalen 1493 barn som upplevdes vara i behov av särskilt stöd. Av dessa barn identifierades 326 barn som formellt har rätt till särskilt stöd och 1167 av barnen identifierades informellt som i behov av särskilt stöd, således som odiagnostiserade barn. Slutsatserna i studien är förutom ett samband mellan barnets egenskaper och

konstruktionen ”barn i behov av särskilt stöd”, att strukturella faktorer i förskolemiljön kan påverka hur förskollärare definierar barn i behov av stöd.

Barnperspektiv och organisatoriskt perspektiv

För att undersöka hur personal på förskolor i Sverige definierar ”barn i behov av särskilt stöd” genomförde Sandberg m.fl. (2010) en studie som syftade till att undersöka om definitionerna var relaterade till strukturella faktorer i förskolemiljön. Förskolepersonalen besvarade frågor i en enkät. Enkäten innehöll flera teman som berörde hur förskollärare ser på förskolemiljön, konstruktionen av barn i behov av stöd och hur många barn de rapporterar som anses vara i behov av stöd. Forskarna lyfter fram att även om begreppet barn i behov av särskilt stöd har använts i nationell politik under många år saknas det ändå kunskap kring hur konstruktionen operationaliseras och vilka barn det är som faktiskt får särskilt stöd i förskolan. Resultatet visar att personalens uppfattningar om vilka barn som anses vara i behov av stöd kan påverka vilka resurser de erbjuds.

Resultatet visar också två olika perspektiv i definitionen av konstruktion: ett barnperspektiv utifrån barns behov och egenskaper och ett organisatoriskt perspektiv som handlar om krav som organisationen har. Barnperspektivet delas in i tre kategorier; *alla barn är i behov av särskilt stöd*, *barn som har en diagnos* och *barn som behöver extra stöd men som inte har en diagnos fastställd*. Det organisatoriska perspektivet delades också in i tre kategorier; *tid*, *personal* och *resurser*. De exempel som beskrivs utifrån respektive kategori är att alla barn någon gång under sin förskoleperiod kan vara i behov av stöd och att begreppet barn i behov av särskilt stöd inte fokuserar på en redan bestämd grupp. En del barn har större behov av stöd än andra. Behoven kan också vara tillfälliga eller varaktiga. (Sandberg m.fl. 2010)

Barn som beskrivs vara i behov av särskilt stöd är enligt Sandberg m.fl. (2010) barn som inte är identifierade med en diagnos, men som behöver extra stöd i verksamheten. Det kan vara barn som upplevs ha sociala, emotionella, medicinska, intellektuella, psykologiska eller fysiska svårigheter. Barn med invandrarbakgrund kunde också definieras som att de behövde ytterligare stöd med tal och språkstöd. I studien beskrivs hur personalen arbetar för att stödja barn i behov av särskilt stöd, men också barnets inverkan på personalens arbetsuppgifter och hur de påverkade inkludering i barngruppen. Tid avser den tid som krävs för personalen att stödja barnet och resurser handlar om tillförsel av resurser för att barnet ska kunna delta i förskolan på samma villkor som de övriga barnen.

Pedagogers uppfattning av det pedagogiska stödet

För att undersöka, analysera och beskriva hur förskollärare upplever det pedagogiska stödet för barn i behov av särskilt stöd genomförde Sandberg, Norling och Lillvist (2009) en studie där urvalskriterierna var att förskolan skulle minst ha ett barn som var identifierat med en funktionsvariation och ett odiagnostiserat barn som lärare ansåg vara i behov av särskilt stöd. Studiens resultat visar att det finns barn som behöver stöd utifrån traditionella handikappskategorier exempelvis en diagnos eller ett medicinskt tillstånd. Det finns också barn som inte är identifierade med en funktionsvariation eller ett medicinskt tillstånd, men som ändå upplevs ha svårigheter att fungera i förskoleverksamheten. Svårigheterna som beskrivs är mental utveckling, tal och språk, fysiska svårigheter och social kompetens. Funktionssvårigheterna för de barn som var identifierade med en funktionsvariation var följande: social kompetens, mental utvecklingsstörning och tal och språk. För de barn som var odiagnostiserade men som ändå upplevdes vara i behov av särskilt stöd så var det främst den sociala kompetensen som var en svårighet. Enligt Sandberg m.fl (2009) uppfattade pedagogerna att det finns olika attityder kring hur arbetet med barn i behov av särskilt stöd ska utformas, personalen delar antingen ansvaret för barnet eller tillsätter en resurspersonal. Av resultatet framkommer att pedagogiskt stöd utgör trygghet, närhet till barnen men också att ge dem extra tid vid behov, vara lyhörda, tydlig med instruktioner och vara stöttande i konflikter. Det pedagogiska stödet kan vara kontakt med logoped, sjukgymnaster, psykologer, barnavårdscentraler och socialtjänst.

Lutz (2009) avhandling handlar om att synliggöra och problematisera kategoriseringen av barn i behov av särskilt stöd och att behandla olika perspektiv i praktiken. Syftet var att bedöma barn utifrån utveckling och avvikelse i förskoleåldern. Han har använt olika metoder som intervju, direkta observationer, deltagande observationer och dokument. Resultatet visar tre olika kategoriseringar av barn; utvecklingsstörda utvecklingslena och barn inom autismspektrat. Under flera av intervjuerna framkom det att när barn blir föremål för en ansökning av extra resurs betonar pedagogerna vikten av föräldrarnas samtycke. Majoriteten av förskollärarna ansåg att tidsfaktorn vägde tyngst när det handlade om att ta steget att söka en extra resurs. Det framkom även att det var en dyster bild som målades upp när det handlade om arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Anledningen var att grundbemanningen på förskolor idag har sjunkit till en nivå som skapar dåliga förutsättningar för att arbeta med barn som faller utanför ramarna. Lutz framhåller att barn som har en diagnos ställd av en läkare eller är inom utredning på

habiliteringen får mest omfattande stödåtgärder, som innebär 50 – 100 procent av vistelsetiden på förskolan. De barn som endast bedömts av pedagoger på förskolan och som inte är under utredning har en extra personalresurs cirka 12–25 procent av sin vistelsetid. Lutz (2009) konstaterar att när begreppet förefaller diffust ökar tolkningsutrymmet, vilket gör det svårt att identifiera de barn som behöver särskilt stöd.

Olika behov och former av stöd

Det direkta och indirekta stödet

Sandberg m.fl. (2009) har genomfört intervjustudie med semistrukturerade intervjuer där majoriteten som deltar är utbildade förskollärare. Resultatet kunde betraktas utifrån två olika perspektiv; i det första perspektivet påstod förskollärarna att de inte gör något specifikt för barn i behov av särskilt stöd och i det andra perspektivet pekar förskollärarna ut det specifika utbildningsstödet inom två teman; indirekt och direkt stöd.

Det direkta stödet avser det pedagogiska stöd som ges direkt till barnet och det indirekta stödet är mer generella metoder. Det direkta stödet delades in i tre kategorier: attityder, tal och språkstöd och det indirekta stödet delades in i stöd från kamrater och i den fysiska miljön. Kategorin attityd beskrev personalens attityd gentemot barn i behov av särskilt stöd och hur personalen bemöter dessa barn med avseende på positiva kommentarer och feedback. Samtidigt menade förskollärarna att det är svårt att upprätthålla en positiv respons. När det handlar om tal och språkstöd, får barn i behov av särskilt stöd ett annat pedagogiskt stöd, exempelvis teckenspråk, gester och kroppsspråk. Det indirekta stödet i kategorin kamrater, innefattar huruvida personalen anser att barn i behov av särskilt stöd får stöttning av kamrater i olika aktiviteter. Som en del av det indirekta stödet var den fysiska miljön, där barn i behov av särskilt stöd oftast får träna på sin motorik utomhus. Skogen beskrivs också som en förutsättning för att träna motoriken där de får utföra gymnastik och samtidigt får frihet och utrymme.

Fysisk och relationell aggression

För att fastställa hur förskollärares uppfattning och interventionsstrategier av fysiskt och relationellt aggressivt beteende använde Dereli (2020) sig av en kombinerad metod. Empirin behandlades av kvalitativa data för att förklara och omtolka den kvantitativa data. Den kvantitativa datan använde en relationell screeningsmodell och den kvalitativa datan genomfördes i form av semistrukturerade intervjuer. Syftet med studien var dels att bedöma

lärarens uppfattning och intervention kring barn med fysiska och relationella aggressiva beteenden, dels för att se om förskolebarns aggressiva beteende skiljer sig utifrån förskollärares interventionsstrategier. Studien genomfördes i Turkiet och barnen som deltog var i åldrarna fyra och fem år. Den kvantitativa delen bestod av 755 slumpmässigt utvalda barn, den kvalitativa delen bestod av förskollärare som arbetar på förskolor under läsåret 2019–2020. Resultaten visade att barns fysiska och relationella aggressiva beteende skilde sig signifikant åt beroende på förskollärares åtgärdsstrategier för aggressivt beteende. Det fastställdes dock att förskollärare använde strategin förbud och bestraffning i fysisk aggression mer än relationell aggression. Som ett resultat blir relationella aggressionsbeteenden barnens huvudstrategi och de blir mer skickliga på att använda dessa beteenden när de blir äldre.

Dereli (2020) beskriver aggression som ett beteende som hotar eller skadar andra medan fysisk aggression syftar till att skada andra med fysiska eller verbala hot eller att använda fysisk kraft som att slå och knuffa någon. Relationell aggression inkluderar i stället indirekta eller direkta handlingar mot ett barn så som hot om ovänskap, utfrysning eller tyst behandling eller falska rykten. I studien undersökte Dereli hur sociala aspekter påverkar barnets beteenden och attityder till varandra. Det framgår att barn behöver stöd under sin vistelse i förskolan i deras sociala utveckling. Derelis uppfattning är att det sociala beteendet är människors förmåga att förvärva kunskaper, färdigheter och attityder för att interagera med en annan person och omsätta denna förmåga till handling.

Dilemman i avsaknad av kunskap

För att undersöka hur pedagoger bistår med pedagogiska insatser för att utveckla det sociala området för barn med autism genomförde Skoufou (2019) en kvalitativ studie. Skoufou utförde semistrukturerade intervjuer där tio förskollärare och tio specialpedagoger från Grekland deltog. Det empiriska materialet visar att förskolebarn med autism har svårigheter i alla aspekter av sitt sociala liv. Svårigheter som beskrivs handlar om att skapa relationer med sina kamrater, tillämpa och förstå sociala regler, svårigheter att inleda och fortsätta en dialog, förstå och uttrycka sina känslor och svårigheter att delta i grupp. Specialpedagogerna uttryckte att 9 av 10 barn med ASD (autism) har svårigheter somatosensoriskt. Detta är enligt Eriksson (2001) när en individ har svårt att aktivera känslomässigt djup för stabila värderingar och långsiktiga rationella beslut. Samtidigt påvisar studien att det saknas kunskap inom förskolan för att stödja dessa barn. Skoufou betonar vidare att en allmän utbildning kan ges för att möjliggöra för

specialpedagoger att skapa specifika program och insatser med fokus på social stöttning i arbetet med autistiska barn.

I en studie gjord i Turkiet av Akalyn, Demir, Sucuoğlu, Bakkaloğlu, Yücen (2014) var syftet att implementera ett effektivt och funktionellt utbildningsprogram för inkluderade förskollärare. De genomförde semistrukturerade intervjuer, där resultatet visade att det var problematiskt att ha en bra miljö för alla och att identifiera barnens lärande. Akalyn m.fl. beskriver att barn med särskilda behov ökar varje år och att förskollärare står inför utmaningar när de undervisar barn med olika förmågor i samma miljö. Det framkommer i studien att förskollärare stödjer förskoleinkluderingen, ändock motsäger de sig att barn med särskilda behov undervisas i samma miljö då de upplever bristande kunskaper och färdigheter när det gäller inkluderande praktiker. Lärarna önskade kunskap om beteendestrategier för att förebygga beteendeproblem men också strategier för bedömning av barn med särskilda behov. Vidare efterfrågades utbildning och stöd i nästan alla dimensioner av inkludering, såsom barns egenskaper, individualisering av undervisningen, beteendestrategier, hantering av problembeteenden och utvärdering av prestationer hos barn som är i behov av särskilt stöd.

Normaliseringspraktik

Begreppet "en skola för alla" belyser Markström (2005) som problematiskt. För att kunna arbeta med "en skola för alla" måste verksamheten organiseras utifrån föreställningar om hur ett barn ska verka inom förskolans ramar. Dessa föreställningar blir det som skapar vad som uppfattas vara normalt eller avvikande. Normalitet och avvikande är två begrepp som kan kopplas till förskolan, men genom att problematisera begreppen och undersöka vad som är det normala i normaliteten och det avvikande i avvikelsen så måste det kopplas till sammanhangsbundna betingelser. Det som anses vara normalt i ett sammanhang kan också betraktas som avvikande i ett annat. Utifrån ett maktperspektiv kan det ses som att förskollärare bidrar till skapandet av normaliteten inom ramen för förskolan. Förskollärare utövar makt genom att klassificera, indela och använda normalkurvor i bedömningen av barn. På detta sätt står kunskapsutveckling och institutionell hantering i nära relation. Markström beskriver vidare att makt inte är något obetingat, utan maktövning tar sig uttryck i handling och sätter upp gränser och regler för vad som kan hända i ett sammanhang. Förskolorna som studerades i avhandlingen kan beskrivas som institutionella verksamheter där individer förhandlar sina livsvillkor och där de institutionella ramarna kan utgöra både möjligheter och begränsningar. Inom förskolan finns en mängd normer som skapar normalitet; regler, rutiner, kontroller och

tester. Enligt Markström kan förskolan ses som en normaliseringspraktik och en verksamhet som skapar normalitet via samspel mellan strukturer och de som verkar inom förskolan. Den sociala ordningen i förskolan utgör en ram som är under ständig förhandling. Samtidigt går det inte att förhandla sig till vad som helst eftersom det redan finns villkor i vardagen, så som kulturella traditioner, normer och värderingar. Studien visar att gränserna för det normala utmanas och kan vara flytande och därmed ställs också krav på de som verkar inom förskolan.

I en avhandling av Palla (2011) var syftet att synliggöra hur barn skapas som subjekt när deras beteenden förvånar, oroar eller utmanar personal i förskolan, hur utrymme för barns olikheter framträder som begränsningar av barnens möjligheter till att vara, kunna eller göra olika. Syftet var också att uppmärksamma hur hanterings- och styrningsförslag av barnen och deras beteenden formuleras i specialpedagogiska sammanhang inom förskolan som diskursiv praktik. Metoden som användes var observation som syftade till att kartlägga barnen. Det genomfördes också intervjuer med specialpedagoger. Resultatet visade att förskolan som diskursiv praktik skapar bilder av det speciella. Barnet ses som speciellt när de inte bemästrar och underordnar sig i praktiken i förhållande till barns vanliga beteenden. Barnets avvikande beteenden skapar förvirring, bekymmer och funderingar hos personal, barn och föräldrar. Deras beteenden blir det speciella eftersom de bryter mot det förväntade sättet att bete sig som barn.

Arbetslag kan kontakta en specialpedagog om de identifierat ett speciellt beteende som är avvikande. Det speciella barnet kan här beskrivas med begrepp som annorlunda där arbetslaget uttrycker att de inte kan sätta fingret på barnets specifika svårigheter. De uttrycker en strävan efter att få förståelse och kunskap om barnet och definiera det som uppfattas annorlunda för att kunna arbeta med åtgärder. Resultatet visar också komplexiteten i att urskilja vad som ska inneslutas respektive uteslutas i det speciella. Det kan handla om att en del beteenden är accepterade inom ramen för en normerande praktik, medan andra aspekter för insatser blir i form av korrigerande, kompensation och stöd. Enligt Palla förekommer en del beteenden bland barn som kan kategoriseras under färdiga diagnoskriterier även om förskolans uppdrag inte innefattar att ställa diagnoser. Förskolan som en inkluderande praktik har makten att definiera och iscensätta vem som ska betraktas som speciell och hur det speciella ska uppfattas.

Yrkesrollens och förskolans förutsättningar

Barn som växer upp i Sverige har det materiellt bättre än många barn i andra delar av världen, men enligt Renblad och Brodin (2014) kommer rapporter från svensk förskola om att allt fler barn visar tecken på att de inte mår bra. Många pedagoger uttrycker att de behöver mer resurser för att stötta dessa barn och ge bästa möjliga förutsättningar till utveckling. Renblad och Brodin accentuerar att varje barn är unikt och har olika förmågor men en del barn är mer sårbara än andra. Ett barn som har det svårt behöver ofta ett stöd från en vuxen och någon som barnet har förtroende för, där av är barn och vuxenrelationen grundläggande. Förskolan ses också som ett komplement till hemmet, där de ofta samverkar med varandra. När den sociala problematiken grundar sig i hemförhållanden, exempelvis våld, missbruk eller sviktande omsorg som innebär att barnet anses vara i behov av särskilt stöd kan det vara svårt att påverka. Renblad och Brodin (2014) genomförde intervjuer riktad till specialpedagoger där resultatet visar att barn i behov av särskilt stöd är ett barn som behöver mer stöd än kamraterna för att kunna vara delaktig i förskolans aktiviteter. Specialpedagogens roll i förskolan är som handledare och att ge stöd och rådgivning till personalen. Stödbehovet bland barn handlar oftast om språkutveckling, beteendestörning eller problematik i hemmet. Specialpedagogerna i studien beskriver barn i behov av stöd utifrån att de kan ha svårt att passa in i de krav som finns på förskolan, där svårigheten barnet har ofta leder till kamratkonflikter.

Miljöns påverkan

Nordtømme (2012) har studerat hur den fysiska miljön gör det möjligt för barn att interagera och positionera sig själva i lek och samspel med andra barn. Studien är genomförd som ett etnografiskt fältarbete med två förskolor och två grupper två till femåriga barn. Under fältarbetet utforskade hon sambandet mellan plats, rum och barns meningsskapande i social praktik och lek. Hon var en aktiv deltagande observatör och hade spontana samtal under observationerna med både barn och personal. Hon deltog i lekar när barnen bjöd in, men observerade också leken. Nordtømme hävdar att den fysiska miljön är betydelsefull för barnens upplevelse av sin tid på förskolan. Resultatet visar att utrymmen på förskolan har betydelse för barns gemenskap och att varje utrymme ska innehålla både flexibelt och fast material då flexibelt material kan hjälpa barn in i lek men också skydda leken.

Palla (2011) betonar likväl vikten av att pedagoger ger stöd till de barn som behöver särskilt stöd för att främja deras omsorg, hälsa, utveckling och lärande. Miljön är betydelsefull och den bör vara anpassad utifrån barnets individuella behov där miljön kan påverka men aldrig skapa

utveckling. Vidare beskriver Palla att om barnet ska kunna ges stimulansmöjligheter utifrån sina individuella behov kräver detta kontinuerliga observationer av barnets utvecklingsnivå. Ju tidigare insatser som kan sättas in för barn i behov av särskilt stöd, desto bättre är det.

Förskollärarnas dilemman

I en studie av Palla (2021) var syftet att identifiera och analysera förskolepersonals utsagor om barn som på olika vis konstrueras och kategoriseras som i behov av särskilt stöd. Studien tar sin utgångspunkt i 1600 berättelser som publicerades på förskoleupprorets hemsida. Empirin har behandlats med tematisk innehållsanalys genom att granska och analysera de sammanställda berättelserna av förskoleupprorets formulär om den rådande diskursen om det pressade läget i svensk förskola, med bristande resurser och stora barngrupper. Det framgår i studien att barn i behov av särskilt stöd har ökat och att fler barn i barngrupperna är i behov av särskilt stöd nu än vad man konstaterat tidigare inom förskolan. Bristande resurser och stora barngrupper är också en orsak till att fler barn kan bedömas vara i behov av särskilt stöd. Vidare lyfts försvårande omständigheter som medför en svårighet att uppfylla uppdraget, så som brist på personal, ensamarbete, sjukdom, vikarierbrist eller för låg grundbemanning. Bristen på kunskap, utbildning och fortbildning i relation till konstruktioner av barn i behov av särskilt stöd eller olika diagnoser är också en försvårande omständighet som anges. Resultatet visar att det granskade materialet bildar en diskurs om den rådande situationen i svensk förskola där personalen kämpar emotionellt och professionellt med känslor av otillräcklighet, trötthet, besvikelse och frustration kopplat till engagemang och omsorg till barnen. Det framkommer också oro över vad barnen utsätts för inom förskolans ramar exempelvis kränkningar och bristande stöd. Utöver utsagor som relaterar till alla barn respektive det enskilda barnet, skapas barn i behov av särskilt stöd en egen kategori inom diskursen om det pressade läget.

Sammanfattningsvis problematiserar forskningsöversikten begreppet barn i behov av särskilt stöd och visar att det är ett begrepp som har ett stort tolkningsutrymme där innebörden varierar bland verksamma personer inom förskolan. Den valda forskningen som presenteras visar även att barn med svårigheter har svårt att leva upp till de krav som finns på förskolan och att det ofta kan leda till konflikter. Det ställs höga krav på förskollärare att möjliggöra för en inkluderande verksamhet där förskolans uppdrag synliggörs och praktiseras, vilket kan skapa dilemman när undervisning skall bedrivas. Utifrån tidigare nämnda studier kan vi utläsa att synen på barn med svårigheter skiljer sig i ett internationellt perspektiv, vilket också påverkar hur deras stöd organiseras och vilka som har ansvar för att genomföra detta i praktiken. Svenska

förskolor framhåller att alla barn ska vistas i samma miljö oavsett svårigheter. Det är miljön som ska anpassas utifrån barnen till skillnad från studien gjord av Akalyn m.fl. (2014) där de påtalar att de inte vill undervisa barn som anses vara i behov av särskilt stöd i samma miljö som barn utan svårigheter.

Teoretiskt perspektiv

Studien handlar om att få kunskap om hur förskollärare och specialpedagoger som är verksamma inom förskolans kontext definierar innebörden av fenomenet barn i behov av särskilt stöd. Nationalencyklopedin (2022) definierar begreppet fenomen som ”det av oss uppfattade, det i erfarenheten givna eller ting i sig, som är otillgängligt för verklig kunskap”. Denna del redogör för den metodologiska ansatsen fenomenografi då vår strävan är att studera *varierande uppfattningar* av begreppet barn i behov av särskilt stöd och hur de olika yrkesgrupperna anser att det påverkar praktiken. Enligt Kihlström (1995) är fenomenografi en kvalitativ forskningsansats, där huvudsyftet är att studera hur människor uppfattar olika aspekter av sin omvärld. Dessa varierande uppfattningar ter sig olika för olika människor och handlar inte om hur något är, utan om hur människor uppfattar det förgivettagna. Detta perspektiv beskriver Marton och Booth (2000) som andra ordningens perspektiv vilka beskrivs mer ingående under rubriken första och andra ordningens perspektiv.

Fenomenografi

Ference Marton grundade det teoretiska perspektivet vid Göteborgs universitet under 1970 talet och tillsammans med några forskare bildades en forskningsgrupp som kallades för INOM gruppen, vilket står för INläring och OMvärldsuppfattning. Marton m.fl. (1999) beskriver att de intresserade sig för ”Varför lär sig vissa människor bättre än andra” (Marton & Booth, 2000 sid. 32) och ville komma fram till vad det är som gör att människornas förmåga att lära sig och uppfatta ett fenomen, skiljer sig åt. Fenomenografi har enligt Marton och Booth (2000) sin grund i att vår livsvärld består av människans erfärande, där medvetandet skapar *varierande uppfattningar* om saker som sker i vår omgivning. Fenomenografien gör inte anspråk på att bevisa eller komma fram till en bestämd sanning om ett fenomen utan handlar om att undersöka och beskriva hur något *uppfattas*. Grundläggande för ansatsen är enligt Marton och Booth (2000) att bringa klarhet i skillnaden mellan hur ett fenomen definieras att den *är* och hur ett och samma fenomen kan *uppfattas vara* av olika individer. Studien syftar till att undersöka förskollärares och specialpedagogers verklighetsupplevelse av begreppets innebörd ”barn i

behov av särskilt stöd” samt hur fenomenet framstår och synliggörs i praktiken. Det fenomenografiska förhållningssättet förutsätter att de som leder undersökningen tänker på att *sätta sig själva inom parentes*, som i denna studie innebär att vi behöver bortse från våra egna föreställningar och erfarenheter av den undersökta fenomenets innebörd vilket betyder att det är yrkesgruppers uppfattningar som står i centrum.

Första och andra ordningens perspektiv

Fenomenografins utgångspunkt är att finna en förståelse för människors olika sätt att erfara fenomen eller objekt i världen. Marton och Booth (2000) klargör att människans förståelse för sin omvärld kan delas in i två perspektiv *första ordningens perspektiv*, vilket handlar om fakta, det som kan observeras utifrån. Där betraktas människans utlåtanden som ett yttrande *av* realiteten, som berör en situation eller något specifikt inom den fysiska världen. Det andra är *andra ordningens perspektiv* och handlar om hur man uppfattar något, hur något ter sig för någon utifrån den egna upplevelsen av omvärldens utsida. I denna studie är meningen att vi ska sätta våra egna erfarenheter *inom parentes* för att kunna undersöka yrkesgruppers *uppfattningar* av begreppet. För att tydligare ge en bild av hur första och andra ordningens perspektiv kan förstås följer här ett exempel från Larsson (1986);

Ett drastiskt exempel kan vara att en paranoid person kan uppleva sina kamrater som fientligt sinnade och som deltagaren i en konspiration för att förgöra honom. Ur andra ordningens perspektiv är det en sann beskrivning att han upplever det så, även om det är falskt sett ur ett första ordningens perspektiv. För att förstå vad paranoia är, räcker det inte med en beskrivning av vad människor faktiskt gör - man måste också beskriva hur den paranoide uppfattar sin omvärld. Att se hur omvärlden ter sig för den paranoide är nödvändigt för att upprätta en mänsklig kontakt - förstå. Utan denna kunskap står vi helt utanför den andra - främmande, som inför ett ting. Kvalitativ metod kan alltså vara inriktad på beskrivningar både i första och andra ordningens perspektiv (s. 12 och 13)

Citatet visar även på den komplexitet som finns när det gäller relationen mellan innebörder av ordningarnas perspektiv, nämligen att den som uttrycker andra ordningens perspektiv alltid har den första ordningen som utgångspunkt i sitt synsätt. Enligt Kroksmark (2007) är det uppfattningarna av världen som utgör beskrivningsnivån. Detta betyder att vara medveten om att utifrån hur människor uppfattar omvärldens utsida, påverkar både att och hur de förstår, handlar och orienterar sig i världen på kvalitativt olika sätt. Det blir inte en fråga om att något faktiskt är sant eller falskt, utan om det som individen uppfattar som sant eller falskt och agerar därefter. I denna studie undersöker vi uppfattningar som tillhör och uttrycker andra ordningens

perspektiv. Det specifika utgörs att det är individer vars beskrivningsnivå om ett fenomen grundas i deras respektive yrkesroller som i sin tur kopplas till och ingår i förskolans uppdrag.

Utfallsrum

Fenomenografin behandlar en människas erfارande av världen och hur den framstår på ett subjektivt sätt för varje människa. Därigenom kan människan ta del av hur världen uppfattas av andra och genom att försöka inta nya perspektiv sträva efter att lära sig om världen och hur den kan uppfattas. Centralt begrepp inom fenomenografin är *utfallsrum* som är kopplat till *variation*. Begreppets innebörd handlar om variationen av olika sätt att uppfatta ett och samma fenomen, och hur relationerna mellan olika beskrivningskategorier bildar den helhet som benämns som *utfallsrum* (Marton & Booth, 2000). Enligt Kroksmark (2007) håller sig utfallsrummets anspråk konsekvent inom andra ordningens perspektiv. I denna studies *utfallsrum* kommer fokus vara på att återge yrkesgruppers beskrivningsnivå av innebörden av begreppet barn i behov av särskilt stöd, så som det framförs i enlighet med det som gäller för andra ordningens perspektiv.

Metod

Studien genomförs med en kvalitativ metod, Stukat (2011) beskriver att kvalitativa studier handlar i första hand om att förstå och tolka ett resultat som uppstått i undersökningen, man vill karaktärisera och gestalta något. Det insamlade materialet analyseras, och forskarens förförståelse exempelvis tankar, känslor och erfarenhet är betydelsefull och ses som en tillgång för tolkningen.

Intervju som metod

Studien grundar sig i en kvalitativ metod, Rennstam och Wästerfors (2015) beskriver att kvalitativa intervjuer är öppna för tolkningar av den intervjuades svar, och de bygger på ömsesidig mänsklig interaktion. Intervju som metod är enligt Stukat (2011) vanligt förekommande inom kvalitativa undersökningar. Vi använde oss av semistrukturerade intervjuer, som Stukat (2011) beskriver är intervjuer där frågorna är mer öppna. I fenomenografiska intervjuer är det enligt Dahlgren och Johansson (2019) signifikant att använda tekniken *probing* eller *icke-verbal probing*. Dessa tekniker möjliggör att få ut så mycket information som möjligt av informanten. *Probing* innebär att intervjuaren kan ställa uppföljande frågor som kan du berätta mer, eller ge exempel? *Icke-verbal probing*, är när intervjuaren nickar, hummar lite för

att visa att man lyssnar och är beredd på att höra mer. Varje intervju pågick mellan 10–30 minuter varav två via mejlkontakt.

Urval

Inför urvalet av förskollärare så valde vi ut fem förskolor samtliga från en kommun i Västra Götaland. Alla förskollärare svarade på e-post inom en vecka. De som svarade valde vi som informanter i vår intervju, och det var åtta förskollärare som gav godkännande att delta. Urvalet kan i enlighet med Trost och Hultåker (2016) beskrivas som ett bekvämlighetsurval. Anledningen till att vi valde bekvämlighets urval grundade sig i den tidsbegränsningen som fanns för studien. Förskollärarna som deltog i studien hade varierande verksamma år, med olika kunskaper kring arbetet med barn i behov av särskilt stöd.

Som en annan aspekt vad det gäller förutsättningar och påverkan i verksamheten valde vi att intervjua specialpedagoger. Urvalet för specialpedagogerna var ett bekvämlighetsurval. Vi valde att kontakta rektorer som var verksamma inom förskolorna vi var och intervjuade på, som i sin tur kontaktade specialpedagoger. Följaktligen gav det oss möjlighet att kontakta sex specialpedagoger angående att delta. På grund av tidsbrist från specialpedagogernas sida var det endast tre som hade möjlighet att ställa upp på intervju.

Tabell 1-Informanter förskollärare

Namn	Utbildning	Verksamma år	Avdelning	Tid för intervju
Desireé	Förskollärare	1 år	3–5 år	15 min
Charlotte	Förskollärare	11 år	1–5 år	10 min
Ulrika	Förskollärare	5 år	3–5 år	15 min
Robert	Förskollärare	15 år	3–5 år	Mejlkontakt
Ylva	Förskollärare	5 år	1–5 år	Mejlkontakt
Ulla	Förskollärare	8 år	3–5 år	13 min
Amanda	Förskollärare	5 år	3–5 år	20 min

Tabell 2 – Informanter specialpedagoger

Namn	Utbildning	Verksamma år	Tid för intervju
Sara	Specialpedagog	2 år	19 min
Maja	Specialpedagog	9 år	32 min
Elvira	Specialpedagog	11 år	25 min

Genomförande

Missivbrevet (*bilaga 1*) skickades ut till potentiella förskolor via e-post. När de visat intresse av att delta skickades intervjufrågorna (*bilaga 2 eller 3*) ut innan intervjun genomfördes, för att de tillfrågade skulle få möjlighet att förbereda sig innan. Dels för att de tillfrågade hade möjlighet att läsa innan om de så önskade, dels för vår önskan om att få mer utförliga svar. På grund av tidsbrist önskade tre av informanterna att genomföra intervjun digitalt och två informanter genomförde intervjun genom att svara på frågorna på e-post. Det var problematiskt att få tag på informanter, då vi fick begränsad tid att genomföra intervjuerna genomfördes datainsamling enligt deras önskan. Inför varje intervju frågade vi om godkännande för att spela in och samtliga informanter tillät det, och samtliga intervjuer spelades in med röstmemon från mobilen. Vi valde att delta båda två på samtliga intervjuer där en av oss ställde frågorna och en av oss lyssnade och ställde följdfrågor om det var något vi undrade över. Stukát (2011) beskriver att om två personer genomför intervjun så kan man upptäcka mer och man kan också välja att fokusera på olika saker.

Etiska aspekter

Inom forskning finns det etiska aspekter att förhålla sig till som Vetenskapsrådet (2002) beskriver i fyra etiska huvuddrag;

Informationskravet, innebär att forskaren ska informera uppgiftslämnare och undersöknings informanterna om projektet och de villkor som gäller för deras deltagande och att det är frivilligt. Vi har skrivit in samtliga krav i vårt missivbrev där informanterna får ta del av information kring kraven och vad de deras rättigheter är som informant i undersökningen. Samtyckeskravet, innebär att informanter i en undersökning har rätt att själv bestämma om de vill delta eller inte, i den fall behövs samtycke från exempelvis från vårdnadshavare. De som verkar i en undersökning har också rätt till att bestämma om, hur länge och på vilka villkor de ska delta och få möjlighet att avbryta sin medverkan om de önskar. Om informanten väljer att avbryta sin medverkan får de inte utsättas för olämplig påtryckning eller påverkan. Vi var tydliga med att informanten när som helst fick avbryta sin intervju om den så ville.

Konfidentialitetskravet, innebär att deltagare medverkan och personuppgifter skall förvaras så att obehöriga inte kan ta del av det. All insamlad empiri presenteras med fiktiva namn, för att inte riskera att någon som deltar i undersökningen ska få sin identitet avslöjad.

Nyttjandekravet, innebär att insamlat material endast används i forskningssyfte. Innan varje intervju så frågade vi om vi fick godkännande att spela in, vid dessa tillfällen blev informanterna informerade om att materialet endast var till för vår undersökning och togs bort direkt efter transkriberingen. Anledningen till att vi ansåg att ljudinspelning var lämpligt var för att vi inte skulle gå miste om värdefullt material.

Tillförlitlighet

Det finns enligt Bryman (2018) fyra delkriterier inom kvalitativ forskning som beskriver studiens tillförlitlighet.

- *Trovärdighet*, som innefattar hur sannolikt och trovärdigt resultatet är. Närliggande studie har bedrivits utifrån Vetenskapsrådets forskningsetiska principer, det innebär att de informanter som deltagit får även ta del av forskningens resultat.
- *Överförbarhet*, Hur resultatet kan användas till andra miljöer och kontexter. Genom att informanterna delar liknande kontexter kan studien genom informanternas beskrivningar vara överförbara i en annan kontext.
- *Pålitlighet*, Få ett liknande resultat vid ett annat tillfälle. Vi har använt oss av all empiri som var representativa för föreliggande studie. Vi har också redogjort för varje steg i analysprocessen, vilket gör det möjligt att återskapa studien vid ett annat tillfälle.
- *Möjlighet att styrka och konfirmera*, Verkar således om att inte låta personliga värderingar påverka utförandet eller slutsatserna av studien. Vi har utgått från informanternas uppfattningar och inte lagt in personliga värderingar.

Löfgren (2021) menar att det finns en viss problematik med intervju som metod, eftersom det ibland tenderar i att informanterna kan försköna sina svar med information som inte överensstämmer med verkligheten. Å ena sidan påvisar Löfgren att det även betraktas som viktig tillgång till metoden, dels för att informanterna berättar så får vi inte bara veta hur uppfattar begreppet utan även vilken mening de tillskriver sitt arbete. Genom att informanterna och platser redan har anonymiserats innan vi transkriberade stärks studiens transparens.

Trovärdighet

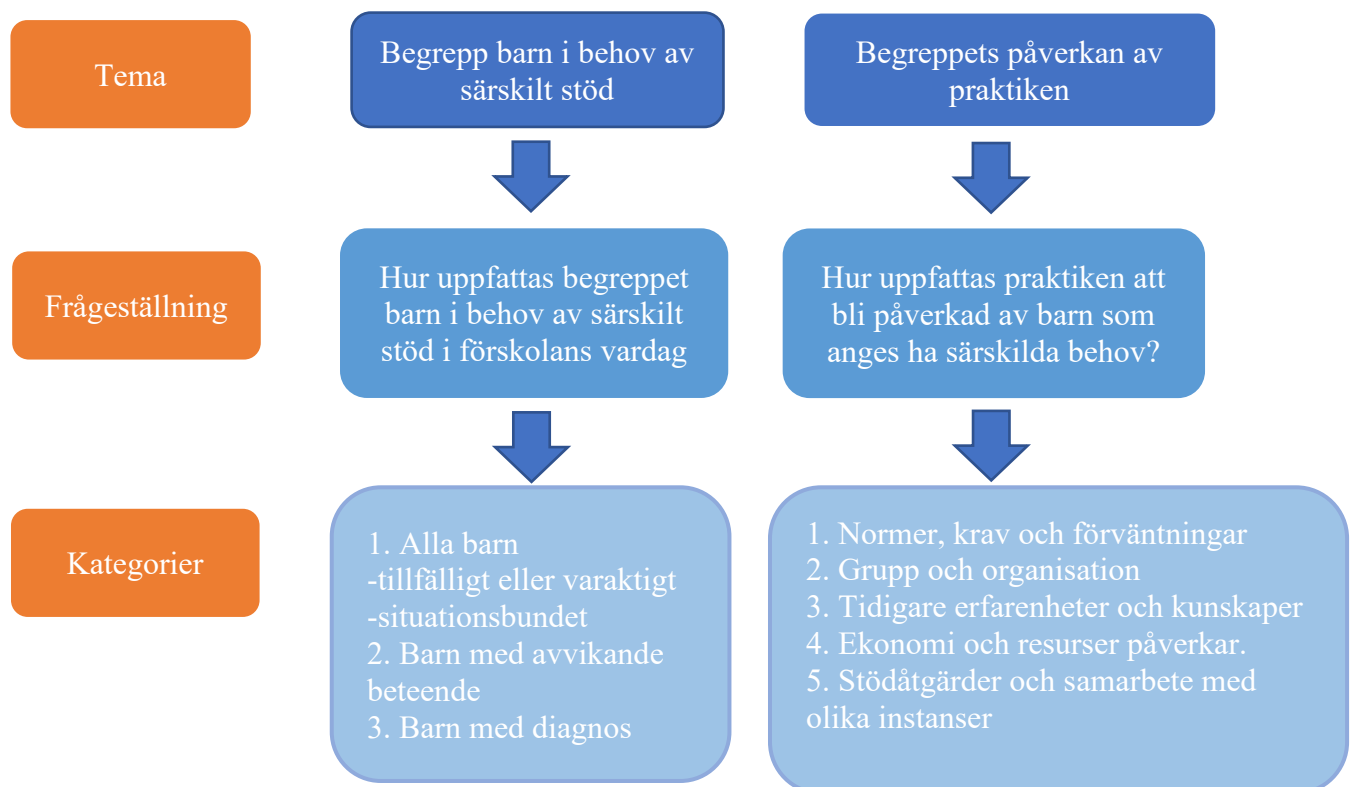
Trost och Hultåker (2016) beskriver att begreppet trovärdighet lämpar sig bäst inom kvalitativa undersökningar. Studien har inspirerats av en fenomenografisk ansats som syftar till att undersöka förskollärare och specialpedagogers uppfattningar kring begreppet barn i behov av

särskilt stöd. Resultatet blir inte generaliserbart då vi undersöker hur yrkesgruppers uppfattningar av begreppet barn i behov av särskilt stöd och hur begreppet uppfattas påverka praktiken. Marton och Booth (2000) framhåller att inom en fenomenografisk studie studeras ett litet antal personer, därigenom kan det inte ses som en generaliserbar mall. Stukát (2011) beskriver att inom kvalitativa studier så kan det påverka trovärdigheten på grund av att det oftast är få informanter vilket kan påverka möjligheten till att generalisera. Variationen av uppfattningarna kan täcka en liten del av de uppfattningar som finns kring begreppet. För undersöka hur de olika yrkesgrupperna uppfattar fenomenet barn i behov av särskilt stöd genomförde vi intervjuer. Eftersom samtliga intervjuer spelades in blev det mindre risk för feltolkningar eftersom vi kunde gå tillbaka och lyssna flera gånger. Genom att vi använder oss av fiktiva namn så värnar vi om deltagarnas integritet.

Analys av insamlat material

Studien har ett fenomenografiskt perspektiv som utgångspunkt och begreppen vi analyserade empirin utifrån var *uppfattning, andra ordningens perspektiv, variation och utfallsrum*. - Analysen av insamlat material följer den fenomenografiska analysmodellen. Dahlgren och Johansson (2019) beskriver att denna process följs i sju steg. Det första steget i analysen innebär att vi bekantade oss med vårt transkriberade material, vilket transkriberades direkt efter genomförda intervjuer. Dalen (2015) beskriver att transkribering ger en chans att lära känna sin insamlade data. Kvale och Brinkmann (2014) framhåller att det inte finns någon generell kod för utskrift av forskningsintervjuer men att man måste göra vissa val beroende på vad för typ av analys det ska vara. Valet blev att transkribera utsagorna till formellt skriftspråk genom att inte skriva fram ”mm”, upprepningar eller talspråk. Under processen började vi upptäcka varierande uppfattningar av fenomenet barn i behov av särskilt stöd. Därefter påbörjades steg två i analysen vilket Dahlgren och Johansson (2019) betecknar som kondensation, här urskiljs det som är mest signifikant. De mest betydelsefulla uttalandena klipps ut för att senare kunna gruppera de i stycken. Efter utklipp var det dags för steg tre, då sker jämförelsen mellan olika stycken, det mest primära med fenomenografin är att urskilja variation eller skillnader mellan uppfattningar av ett fenomen. Materialet grupperades för att finna likheter eller skillnader, dessa grupper utgjorde steg fyra i processen. Steg fem som Dahlgren och Johansson (2019) betecknar; artikulera kategorier som innebär att likheterna står i fokus. Vi försökte hitta kärnan av likheter i de olika kategorierna. Detta resulterade i 10 artikulerade kategorier, som vi placerade efter en hierarkisk ordning från exempelvis mest preciserat till minst preciserat svar. Marton m.fl.

(1999) menar att det går att påvisa att de olika svaren är hierarkiskt relaterade till varandra. Det sjunde steget i analysmodellen, kontrastiv fas, beskriver Dahlgren och Johansson som att man jämför styckena inom olika kategorier för att upptäcka om de skulle kunna sammanföras inom en annan kategori. Något som gjordes för att skapa uttömmande beskrivningskategorier. De återstående beskrivningskategorierna blev; *Alla barn -tillfälligt eller varaktigt -situationsbundet, barn med avvikande beteende, barn med diagnos, normer, krav och förväntningar, tidigare erfarenheter och kunskaper, grupp och organisation, ekonomi och resurser påverkar och stödåtgärder och samarbete med olika instanser*. I kapitlet resultat framgår en redogörelse för förskolläraernas och specialpedagogernas uppfattningar inom dessa beskrivningskategorier. För att tydliggöra hur resultatet redovisas kommer figuren nedan förtydliga våra tankegångar;

Metoddiskussion

Syftet med studien var att undersöka hur yrkesgrupper definierar fenomenet barn i behov av särskilt stöd och hur dessa barn påverkar praktiken. Vi valde att genomföra intervjuer för att analysera det uppfattade fenomenet av informanternas utsagor. Vi valde att skicka ut intervjufrågorna innan intervjun, då vi upplevde att det kunde underlätta för informanterna att vara förberedda innan och att de fick tid att fundera kring frågorna. Trots att vi gav underlaget i förväg så upplevde vi att en del intervjuer ändå blev korta, svaren var inte tillräckligt utförliga

som vi hade önskat trots att de fick möjlighet att förbereda frågorna innan. Vi valde därigenom att ta bort en av informanterna, för att innehållet av den svarades utsagor blev för korta. Svårigheter som framkom efter intervjuerna som vi reflekterade över var hur vi förhåller oss till informanten. Enligt Doverborg och Pramling Samuelsson (2012) är ett vanligt nybörjarmisstag att man som intervjuare lägger svar i munnen på den intervjuade. Stundtals lägger vi svar i munnen innan de kommer till tals och vid vissa stunder uppstår total tystnad, som förvisso kan bero på att vi är oerfarna intervjuare.

Resultat

Studiens syfte är att undersöka vilka uppfattningar olika yrkesgrupper har om begreppet barn i behov av särskilt stöd, och uppfattningar kring hur praktiken påverkas av barn i behov av särskilt stöd. I detta kapitel redogörs resultatet som framförts i vårt insamlade material. Empirin redogörs genom sju beskrivningskategorier. De presenterade citaten är de för beskrivningskategorierna mest representativa utsagor. Våra frågeställningar är följande;

- *Hur uppfattas begreppet barn i behov av särskilt stöd i förskolans vardag?*
- *Hur uppfattas praktiken att bli påverkad av barn som anges ha särskilda behov?*

Varierande uppfattningar av barn i behov av särskilt stöd

Forskningsfrågan om hur begreppet barn i behov av särskilt stöd uppfattas av förskollärare presenteras i följande beskrivningskategorier; *Alla barn -tillfälligt eller varaktigt - situationsbundet, barn med avvikande beteende och barn med diagnos.*

Alla barn -tillfälligt eller varaktigt, -situationsbundet

I beskrivningskategorin alla barn- tillfälligt eller varaktigt, - situationsbundet framträder varierande uppfattningar om begreppet barn i behov av särskilt stöd. Det som framkom från majoriteten är att alla barn vid något tillfälle kan behöva vuxnas stöd, i form av anpassningar eller verktyg för att uppnå det krav och förväntningar som ställs på barnen i förskolan. En uppfattning är att alla barn någon gång kan vara i behov av särskilt, det kan antingen vara tillfälligt eller varaktigt eller situationsbundet.

Ja, jag tänker ju att det handlar om att alla barn under förskolans kontext har behov av särskilt stöd någon gång, det kan vara allt ifrån att ett barn behöver mer trygghet under en inskolning, och

man därför lägger om sitt schema för att möta det barnet. Det kan vara att man har barn som har vissa svårigheter att förstå rutiner, det kan vara att man behöver stödja i övergångar, och det kan vara barn som har någon funktionsvariation. Så egentligen alla barn. Jag tänker att alla barn någon gång under sin vistelse på förskolan behöver ett tillfälligt stöd och sen så tänker jag att det varaktiga behovet av stöd som barn uppvisar, de måste vi också hjälpa, för det är vår skyldighet att få barnen att lyckas och få sin utbildning som de har rätt till. Det gäller alla barn.

(Desireé, avd. 3–5)

I citatet ovan uttrycker förskolläraren att hennes uppfattning av begreppet barn i behov av särskilt stöd är att alla barn kan någon gång vara i behov av särskilt stöd, tillfälligt eller varaktigt. En annan uppfattning är att det är förskollärarnas skyldighet att få barnen att lyckas med sin utbildning. Förskolläraren ger en bred bild av vad barn i behov av särskilt stöd innebär. Vidare kan vi läsa i citatet nedan att uppfattningen av vilka barn som är i behov av stöd kan vara situationsbundet. Vissa situationer under dagen kan medföra att fler barn definieras som barn i behov av stöd.

Det beror lite på vad man definierar som barn i behov av särskilt stöd, vi har ju många barn där vi gör anpassningar varje dag på förskolan som inte alltid är dokumenterade i någon kartläggning eller någon handlingsplan. Det finns barn som behöver stöd i att våga ta plats i gruppen, det finns barn som behöver stöd över måltiden men kanske inte övrig tid under dagen. (Ulrika, avd. 3–5)

Av citatet ovan framgår, enligt vår tolkning att begreppet barn i behov av särskilt stöd kan ses som situationsbundet och kopplat till individens behov. En annan tolkning av citatet är att stödet skiljer sig åt dels för att klara av vardagliga aktiviteter, dels för att hantera relationer. Det enskilda barnet kan behöva stöd endast vid rutinsituationerna på förskolan, men barnet kan också behöva stöd i att klara sociala relationer och samspela med andra.

Att ett tillfälligt stöd beror på yttre omständigheter medan ett varaktigt behov av stöd ligger hos individen. Pandemin har visat med STOR tydlighet att vissa barn påverkas starkt av hur stor barngruppen är men också om det är stor oregelbunden närvaro på barnen. Alla barn och vuxna lever i någon slags relation till de andra i gruppen men det är många barn som har svårt med för många kontakter under en dag. Är det mycket för barnet så skapas ett behov som i ett annat sammanhang hade kunnat undvikas eller inte ens skapats (Robert, avd. 3–5 år)

Förskollärarens uppfattning om vilka barn som benämns som barn i behov av särskilt stöd kan ändras beroende av situationen. Det tillfälliga stödet uppfattas bero på barnets omgivning som

kan vara kopplat till att problematiken kommer hemifrån. Beroende på hur barnet har det hemma kan beteenden som verkar ogynnsamma för barnets fortsatta utveckling uppstå. Det tillfälliga stödet uttrycks också kunna bero på stora barngrupper och förskolans miljö, exempelvis vid beteenden som avviker från den norm som finns på förskolan och hur barnet förväntas att uppträda. Det varaktiga stödet uttrycks som att det är ett stöd som förskollärarna arbetar med kontinuerligt hos det enskilda barnet. Det kan exempelvis vara barn med olika typer av funktionsvariationer.

Barn med avvikande beteende

Beskrivningskategorin *avvikande beteenden* redogör för vilka beteenden hos barn som uppfattas vara avvikande och därav i behov av särskilt stöd. Dessa beteenden beskrivs som utåtagerande beteende, språksvårigheter, svårt att sitta still, sociala förmågor, motorik, kontakt, känslor, fysiskt våld och blyga barn. I nedanstående citat beskriver förskolläraren en uppfattning om att begreppet kan appliceras på barn med beteenden som anses vara avvikande.

Ja dels kan det ju vara utåtagerande beteenden att man har svårt att komma in i lek där man tar till fysiskt våld för att närma sig andra barn. Det kan också vara att man har svårt med koncentrationen svårt att ta instruktioner, fysiska funktionsnedsättningar svårt att gå eller att prata ofta är det ju också språket som barn behöver hjälp med, man kan någon språkstörning. (Ulrika, avd. 3–5)

Barnets handlingar och beteenden kan vara en aspekt som avgör vilka barn som uppfattas vara barn i behov av särskilt stöd. Hur barn agerar i relation till varandra kan uppfattas som en annan aspekt i vilka barn som anses vara i behov av särskilt stöd. Vid barnets försök att samspela med andra barn kan förskollärare behöva stödja barnet i dess svårigheter och vara öppen för alla barns olikheter. I nedanstående citatet är vår tolkning att utåtagerande beteenden är det som är mest framträdande när man talar om barn i behov av särskilt stöd.

Självklart utåtagerande men också inåtvända barn som låser sig mer, det utåtagerandebeteendet blir tydligast för det är oftast de som blir syndabocken i gruppen. (Charlotte, avd. 1–5)

Av dessa citat kan vi avläsa likheter i deras uppfattningar kring beteenden som kan appliceras på begreppet barn i behov av stöd. Det framgår av båda citaten att utåtagerande beteenden är det som utmärker sig mest hos barn som uppfattas vara i behov av särskilt stöd. Av utsagan

nedan får vi en annan uppfattning om beteenden som kan kopplas samman på begreppet barn i behov av särskilt stöd.

Beteenden som hindrar barnet i sin utveckling, något som blir ett hinder för barnet i det vardagliga. Det kan vara vad som helst, exempelvis myror i brallan eller språkliga svårigheter. Det behöver egentligen inte vara neurologiskt om man tänker på diagnoser. Barnet behöver inte ha någon form av diagnos för att ett barn är i behov av särskilt stöd. (Ulla avd. 3–5)

En möjlig tolkning av ovanstående är att beteenden som blir ett hinder för barnet i dess vardag kan uppfattas som barn i behov av särskilt stöd. Vidare nämns det att barnet inte behöver vara diagnosticerad för att uppfattas vara i behov av särskilt stöd. En uppfattning som framgår i studien är att hanteringen av dessa barn kräver mer tid och engagemang från förskollärarna, samt att dessa barn ofta karaktäriseras som barn i behov av särskilt stöd. Nedanstående citat belyser en ny uppfattning där särbegåvade barn sällan kopplas samman med begreppet barn i behov av särskilt stöd.

Beteenden som dessa är sådana som kräver extra anpassningar, och kan te sig på många olika sätt. Jag tänker att man sällan kopplar ihop särskilda behov med särbegåvade barn i behov av särskild stöttning för att uppleva vistelsen på förskolan stimulerande. Beteenden som gör att pedagoger upplever att barn är i behov av särskilt stöd är i stället ofta avvikande beteenden som inte sällan kopplas ihop med/yttrar sig som sociala svårigheter. Beteenden som är ogynnsamma för barnets sociala liv är exempel på beteenden som gör att barnet uppfattas som i behov av särskilt stöd, (Ylva, avd. 1–5).

Det kan också vara de barn som behöver mer utmaningar, att de också har rätt till sin del av utbildningen anpassat till sina behov, de särbegåvade barnen som för övrigt ofta glöms bort, (Desiree, avd. 3–5).

I utsagorna framgår att det främst är de beteenden som anses hindra barnet i dess utveckling som sammankopplas med begreppet barn i behov av särskilt stöd. Två av informanterna betonar dock vikten av att också uppmärksamma särbegåvade barn som också kräver mer stöd och anpassningar för att stimuleras under sin vistelse på förskolan. Det särskilda behovet kopplas sällan samman till särbegåvade barn, vilket kan innebära att de barnen lätt glöms bort inom förskolan. Det som framgår från utsagorna är att det uppfattas vara lättare att identifiera synliga svårigheter hos barnet såsom exempelvis utåtagerande beteende. Utsagorna vittnar också om

att beteenden som verkar ogynnsamma för barnets sociala liv, såsom exempelvis språkstörning gör att barnet kan uppfattas vara i behov av särskilt stöd. Sammanfattningsvis beskriver alla deras uppfattningar av att det finns många beteenden som anses vara avvikande.

Barn med diagnos

Beskrivningskategorin *barn med diagnos* framför de uppfattningar om att begreppet barn i behov av särskilt stöd kan appliceras på barn med någon form av funktionsvariation. Flera av de intervjuade nämnde att barn med diagnos behöver extra stöd under den större tiden av barnets vistelse på förskolan. I utsagan nedan beskrivs en uppfattning om begreppets innebörd.

Ett barn som tillfälligt eller varaktigt har behov av särskilt stöd på olika sätt. Det kan exempelvis vara ett barn som varit med om trauma, flykt från krig, dödsfall i familjen. Det kan också vara barn med olika typer av funktionsvariationer, NPF-diagnos, hörselnedsättning eller ADHD. I många fall är barnen i vår verksamhet odiagnostiserade då många utredningar sker senare i barnets liv trots att vi vet att tidiga insatser är viktiga för barnets utvecklingsmöjligheter. Så barn i förskolan kan vara i behov av särskilt stöd utan att vi alltid har full förståelse för vad svårigheterna bottnar i. (Ulrika, avd. 3–5 år)

Något som förskolläraren uttrycker är att de inte alltid har full förståelse för varför ett barn kan vara i behov av stöd. Under intervjuerna framkom det att förskollärare upplever sitt arbete med att identifiera svårigheterna hos barnet som komplicerat, vilket kan grunda sig i att det kan finnas flera olika faktorer som avgör om barnet anses vara i behov av stöd. Förskollärarna uttrycker att det är lättare att få verktyg för att stötta barnet i dess fortsatta utveckling om barnet har en diagnos.

Sammanfattning del 1.

Det som framgår av informanterna är att de flesta barn vid något tillfälle kan vara i behov av särskilt stöd vilket kan hanteras genom tillfälligt eller varaktigt stöd. Beteenden som förskollärarna anser är avvikande och icke gynnsamma för barnets fortsatta utveckling kan också definieras som barn i behov av särskilt stöd. Vidare beskrivs dock inte särbegåvade barn som ett ogynnsamt beteende däremot uppfattas det ändå som avvikande och går inom ramen för barn i behov av särskilt stöd. Å ena sidan framgår det att beroende på vad man definierar som behov av särskilt stöd påverkar vilka krav och förväntningar som ställs på barnet. Förskollärarna beskriver också arbetet med barn i behov av särskilt stöd där de uppfattas veta

att de behöver anpassa organisationen och arbetssättet. Sammanfattningsvis är de varierande uppfattningarna kring begreppets innebörd, barn med avvikande beteenden, barn påverkade av yttre faktorer, barn med diagnoser och alla barn behöver någon gång behov av stöd.

Barn i behov av särskilt stöd och praktiken

Forskningsfrågan som handlar om hur förskollärare och specialpedagoger uppfattar att praktiken blir påverkad av barn som är i behov av särskilt stöd redogörs i följande beskrivningskategorier; *Normer, krav och förväntningar, grupp och organisation, tidigare erfarenheter och kunskaper, ekonomi och resurser påverkar och stödåtgärder och samarbete med olika instanser.*

Normer, krav och förväntningar

Beskrivningskategorin *normer, krav och förväntningar* redogör för hur förskollärarnas krav och förväntningar på barnet kan påverka om ett barns beteende anses som avvikande. Det finns vissa normer och ramar hur ett barn förväntas att vara inom förskolans kontext. Det är först när barnet inte möter dessa som man talar om barn i behov av särskilt stöd. I nedanstående citat framgår en sådan uppfattning.

Ett beteende som visar på att förskolans krav inte möter barnets behov/förutsättningar. Med utgångspunkt att barn gör rätt om de kan, beskrivs sådana beteenden i stället som svårigheter kopplade till miljön, (Ylva, avd. 1–5).

I ovanstående citatet beskrivs en uppfattning om att barn gör rätt om de kan, vilket även kan sammankopplas med citatet nedan som belyser att förskolan är rutinbuden kontext vilket följs av regler och krav som barnen förväntas att klara av. För vissa barn kan det innebära svårigheter, när förskolans normer och förväntningar inte möter barnets behov.

Då är det ju så här att förskolans kontext är ju som den är, det är en rutinbunden situation för barnen. Det handlar om att man blir lämnad på morgonen, lämnad av sina föräldrar. Man kommer in i en verksamhet där det är fler barn på en liten yta, alla ska veta sin plats och alla har kanske inte den sociala förmågan att förstå, vad är min plats i den här verksamheten och sen är det ändå så att bara för att barnet inte uppfattas klara av situationen så kan det vara vår syn på barnet. Det behöver inte vara så att barnet har behov av särskilt stöd, men när man har förändrat verksamheten utifrån att man tänker att miljön är det som är beroende, (Desireé, avd. 3–5).

Av ovanstående citat kan en möjlig tolkning vara att det är förskolan som kontext som redan från start har förutbestämda regler och rutiner. Där det kan vara flera aspekter som påverkar dels att barnet redan har krav och förväntningar på sig, dels miljön i verksamheten. Nedan kan vi läsa en annan uppfattning som uttrycker att tidigare erfarenheter man har inom yrket kan påverka vilka krav och förväntningar man har på barnet.

Jag som tidigare har jobbat på en förskola där de var väldigt många barn som hade språksvårigheter kanske har andra förväntningar på barn mot den nya barngruppen som vi har nu, där språket är mycket bättre. Det handlar väldigt mycket om vad vi sätter för krav på barnen och vilka förväntningar vi har. Vad vi har för miljöer om de är tydliga eller inte. Jag är ju relativt nyutbildad och har väl en barnsyn där man tror på det kompetenta barnet. Att förskolan är barnens arena att materialet ska vara tillgängligt att de ska få prova sig fram, (Ulrika, avd. 3–5).

Informanterna är samstämmiga i sina uppfattningar om att krav och förväntningar som sätts på barnen kan påverka barnens vistelse på förskolan. En uppfattning är att krav och förväntningar kan skapa en problematik eftersom det kan leda till ett misslyckande när förskolans krav inte möter barnens behov.

Grupp och organisation

I beskrivningskategorin *grupp och organisation* framträder uppfattningen om hur barngruppens storlek har inverkan på hur praktiken påverkas av barn som anges vara i behov av särskilt stöd. I citatet nedan är vår tolkning att det finns föreställningar om hur man bemöter barnen, man vill möta varje enskilt barns behov samtidigt som man behöver se till hela gruppen.

Vi måste se till hela barngruppen inte bara individen, och i förskolan jobbar man mycket på gruppnivå, men vi har också särlösningar för individuella barn på grund av att vi måste se till hela gruppens behov, och när man hjälper ett barn så blir det också utpekad, det är inte alltid bra, men då måste man titta på den större delen, min barnsyn är ju ändå att alla barn har rätt till sin del av sin utbildning. Mina känslor, det handlar mycket om det här en skola för **alla**, jag tycker inte att det går att applicera i förskolans kontext på riktigt. Det låter fint men det känns inte som att det är genomförbart. (Desireé, avd. 3–5)

Samtliga informanter uttrycker uppfattningar om att hanteringen av barn i behov av särskilt stöd medför svårigheter för personalen. Det uttrycks också att anpassningar sker på gruppnivå, men att särlösningar behövs i vissa fall även om ett barn kan bli utpekad. Begreppet “en skola för

alla” nämns och det finns en uppfattning om att det inte är genomförbart i förskolan. Vår tolkning är att det finns en vision om att arbeta på ett visst sätt och att de vill se till barnets bästa, men att det är faktorer som hindrar, så som stora barngrupper, brist på resurser och tid. I citatet nedan framgår en uppfattning om att det till stor del handlar om att organisera sin vardag med olika gruppkonstellationer, se över sin miljö för att arbeta inkluderande och icke diskriminerande.

Väldigt mycket gruppkonstellationer, hur vi delar och vi går aldrig ut med allihop på en gång så det blir lugnare ute och inne. Vi anpassar miljön och hur vi fördelar oss, så vi minskar miljön runt hela tiden. Barngruppskonstellationerna roterar hela tiden så barnen inte blir utpekade, vi berättar inte för någon att du får bara vara med ett eller två barn utan vi rullar alltid. Det blir samma för alla och det blir inkluderande och ingen blir utpekad. Vi arbetar väldigt mycket med ”att spela på barnens bästa fötter” dvs, att lyfta fram varje barns styrkor. Alla barn, oavsett svårigheter eller inte, får visa vad de är bra på. Viktigt också att vi höjer de i gruppen så att barnen får växa som individer. (Charlotte, avd. 1–5)

I citatet ovan nämns det att de arbetar mycket med gruppens storlek och förändringar i gruppkonstellationer, anpassar miljön och hur de fördelar personalstyrkan. Informanten använder uttrycket ”att spela på barnens bästa fötter”, vilket speglar en uppfattning om att de arbetar så att inget barn ska bli utpekad och att de alltid inkluderar alla barn oavsett behov av särskilt stöd. Arbetslaget fokuserar främst på att lyfta fram barnets styrkor i stället för barnets brister. I citatet nedan kan vi se likheter i deras uppfattningar om arbetet med barn i behov av särskilt stöd, där båda arbetar för att lyfta fram barnets starka sidor. Nedanstående citat belyser hur de arbetar med särskilda anpassningar och gruppkonstellationer för att se till hela barngruppen.

Just nu har vi ett barn som har svårt i det sociala samspelet och är mycket utagerande och då har vi fått avsätta en del av miljön där de här barnet får vistas när det blir för mycket intryck. Det handlar ju om att vi behöver också skydda andra barn vi har 22 barn och behöver se till allas bästa. Vi vill inte riskera att barn far illa på förskolan av andra barn som är utagerande. Därför handlar det ju också mycket om organisation också att vi organiserar dagen så att barnen slipper ha för många möten med för många personer. Vi försöker hela tiden dela oss i mindre grupper för att vi kan se att barnen gynnas av det och vi kan vara med närvarande i undervisningen med barnen. (Ulrika, avd. 3–5)

Utifrån förskollärarnas utsagor kan man urskilja skillnader i sättet att arbeta med barn i behov av särskilt stöd, utsagorna varierar genom kunskap, gruppindelningar och en strävan efter att skydda barnen. Likheterna som synliggörs gällande hur praktiken påverkas av barn som anses vara i behov av särskilt stöd, är att alla anpassar verksamheten genom att arbeta med gruppen och organisationsnivån, där fokus inte hamnar på individen utan snarare på hela barngruppen. Detta görs för att inte peka ut någon, se till att barnen slipper för många möten under dagen och skydda barn från att fara illa av andra barn.

Tidigare erfarenheter och kunskaper

I beskrivningskategorin *tidigare erfarenheter och kunskaper* tar mer eller mindre samtliga förskollärare upp att de upplever att de inte fått tillräckligt med kunskap kring specialpedagogik under deras utbildning. Informanterna beskriver att den kunskapen som de besitter i att möta barnen i deras svårigheter har de fått genom deras yrkeserfarenhet och inte i deras grundutbildning. De uttrycker att man som förskollärare behöver vara närvarande och lyhörd med barnen för att på bästa sätt ge det stöd som varje enskilt barn behöver. En uppfattning i citatet nedan är att förskollärarna till viss del får specialpedagogiska kunskaper, fast det upplever att de inte har tillräcklig kunskap för att möta alla barn i deras svårigheter.

Kunskap framför allt att man får hitta den själv, för det är egentligen inget som man får och den kunskapen behövs för att kunna anpassa verksamheten och kunna bemöta de här barnen på bästa sätt. Sen kan vi ta hjälp av specialpedagogen också men just kunskapen tror jag är väldigt viktigt. Tillexempel så fastställer man inte NPF diagnoser i förskoleåldern redan, men med en del barn så får de det ändå, och det är ingen kunskap som vi inom förskolan har om man inte har det av egen erfarenhet då. tillexempel med autismspektrat är det väldigt mycket att tänka på med bemötande och förhållningssätt. Då är det extra viktigt att läsa på det helt enkelt vad det innebär.

(Ylva, avd. 1–5)

Citatet ovan berör en uppfattning om att det saknas tillräcklig specialpedagogisk kunskap för att förskollärarna ska kunna möta varje barns behov. Det berör även den aspekten att det inte är förskollärarna som ska sätta diagnoser på barn, även fast vår tolkning är att det till stor del är förskollärarnas ansvar att se till om de misstänker att barnet behöver stöd från andra instanser är det i första hand deras ansvar att kontakta specialpedagog. Som citatet nedan också belyser att det krävs god insikt i **hur** de ska arbeta kring barn som anges vara i behov av särskilt stöd.

Det kräver en god insikt i vilka behov som finns och hur de manifesteras rent praktiskt. Är det ett barn som har svårt för samspel så är det ofta med gruppen vi arbetar extra i kombination med att stötta barnet i olika konfliktsituationer. Förklara för de andra varför det blir som det blir och hur vi kan tänka och handla för att förebygga konflikter och i stället bjuda in till en gemensam lek. Oftast finns det någon eller några som gärna hjälper till att inkludera i lekar/aktiviteter. Att skapa aktiviteter och situationer som passar både individen och gruppen är både roligt och frustrerande ibland och ibland finns båda känslorna samtidigt. Att stötta en person handlar mycket om att positivt synliggöra personen och skapa en miljö där alla förstår att vi fungerar olika.

(Robert, avd. 3–5)

Här läggs betoningen i kunskapen om hur man ska arbeta kring barn och hur det ska appliceras i praktiken, vidare nämns det olika sätt att arbeta för att involvera både grupp och individ. Där man stöttar barn som har svårt i sociala samspel genom att synliggöra det positiva hos barnet för att hjälpa barnet vidare in i leksituationer.

Ekonomi och resurser påverkar

Beskrivningskategorin *Ekonomi och resurser* beskriver hur förskollärarnas ger uttryck för känslor av otillräcklighet kopplat till innebörden av begreppet barn i behov av särskilt stöd. Förskollärarnas uppfattningar om begreppet innefattar flera aspekter som ger uttryck åt att det är resurs och tidskrävande men också ekonomiskt kostsamt. Den otillräckligheten kan i kopplas till hur det råder personalbrist, utbildad personal och för stora barngrupper. Barngruppens storlek beskrivs också som en bidragande faktor till känslan av otillräcklighet. Citatet nedan beskriver uppfattningen om att det är sällan förskollärarna får extra resurser fast de anser att det behövs för att se till barnets bästa.

Min uppfattning och erfarenhet är att barn i behov av särskilt stöd —som personalen bedömer kräver förstärkning av resurspersonal för att tillgodose, ytterst sällan beviljas! Barn i behov av särskilt stöd medför alltså svårigheter för personalen att tillgodose behov, eftersom personalen inte ges rätt förutsättningar. Jag upplever ibland svårigheter kring detta kopplat till stora barngrupper och behov av ”extra” personal. Jag tror att man som pedagog ibland kan känna sig otillräcklig när man upplever att de inkluderande insatserna inte räcker till. (Ylva, avd. 1–5)

Ovanstående citat berör uppfattningen om att det insatser som förskollärarna kan ge barnen inte alltid räcker till. En tolkning är att det finns ett uttalat missnöje från förskollärarnas sida i att de sällan får de resurser som krävs för att se till barnets bästa med även hela gruppen. Det framgår

även att det stora barngrupperna försvårar arbetet som krävs för att förskollärarna ska kunna anpassa sin verksamhet för barn som anges vara i behov av särskilt stöd. Nedanstående citat rör en annan uppfattning om att det är lättare att få resurser för barn som har en diagnos än barn utan.

Det väcker egentligen lite frustration hos mig, för att alla barn har mer eller mindre vid något tillfälle behov av särskilt stöd. Kriterierna för att vi ska kunna söka något ekonomiskt bistånd för det är ju skyhöga, man ska i princip vara rullstolsbundna eller ha någon form av NPF störning. Tankarna väcker mer frustration för att vi kan inte alltid ge det som barnen behöver. Alla barn ska tillgodose sina behov oavsett om man har ADHD, ADD, CP-skada, en IF eller vad som helst. (Ulla, avd. 3–5)

Citatet ovan belyser att de insatserna som sätts in inte är tillräckliga, vår tolkning är att informanten ger uttryck för en känsla av otillräcklighet. Det som blir mest centralt i citatet rör den aspekten av ekonomiska resurser, där kriterierna för att få resurser och stöd behövs det nästan en diagnos på barnet. Tolkningsvis kan det leda till att personalen söker efter diagnos på barnet för att möjliggöra att kunna få bistånd. Citatet nedan belyser en annan uppfattning om att det är enklare att få bistånd om man arbetar inom privat regi än kommunal.

Skillnaden som jag kan se som arbetat både i kommunal verksamhet och nu i privat regi, är att inom privat förskolan har man i vissa fall andra möjligheter och andra typer av resurser som inte den kommunala förskolan har. Vilket har gjort att vi har kunnat anställa resurspersonal i de fallen där de har krävts. Det är ju också väldigt specifika fall för att det blir ju allt färre personal på fler barn och vi kan ju se att många av våra barn gynnas av en mindre barngrupp. (Ulrika, avd. 3–5)

Av citatet ovan framgår det att resurser ges i den mån där det handlar om specifika fall, en vidare tolkning är att dessa barn eventuellt kan ha någon form av diagnos eller andra specifika svårigheter som kräver att förskolan måste ge barnet de resurser som behövs.

Stödåtgärder och samarbete med olika instanser

Beskrivningskategorin *stödåtgärder och samarbete med olika instanser*, vilken tar upp variationer av informanternas uppfattningar kring deras arbete kring åtgärder och stödinsatser. Sammanfattningsvis nämner majoriteten att de får hjälp och stöd från specialpedagog och Spism (Specialpedagogiska myndigheterna) samt barnhuset som kan hjälpa till när man är orolig för

barnens hemmiljö. De nämner stödåtgärder som TAKK, bildstöd och lågaffektivt bemötande för att hjälpa barnen i deras svårigheter.

Åtgärder kan exempelvis vara gruppindelningar som syftar till att minimera sinnesintryck, ge talutrymme, främja språkutvecklingen, studiero etcetera, TAKK, bildstöd, närvarande personal som stöttar barnet i samspel, förtydliga lekkoder, förebygger konflikter etcetera (Ulla, avd. 3–5).

I ovanstående citat beskriver förskolläraren hur de försöker arbeta med olika åtgärder för att alla barn ska få rätt till sin undervisning med hjälp av olika verktyg eller bemötande. Det framgår även att förskollärarens förhållningssätt har en betydande roll i samspelet med barnet. Ytterligare exempel på en annan uppfattning om arbete kring åtgärder och stödinsatser framgår i nedanstående citat.

I daglig dags så kan det vara alla barn, och det kan vara alltifrån bildstöd, TAKK det kan vara kroppsspråket, lågaffektivt bemötande, det kan vara väldigt mycket, det kan vara en sådan enkel grej som att man behöver vara mer tröstande. Det kan också vara att vi behöver hitta böcker mer anpassade för barnet, en kapitelbok eller att vi i undervisning behöver fördjupa något ännu mer för att göra det lite mer utmanande. Vi har väldigt specifikt på vår avdelning men det är hela förskoledagen alltifrån påklädnad, avklädnad, toalett, påminnelser om att gå på toaletten, tvätta händerna påminnelse att verkligen bemöta barnet på morgonen och verkligen säga hej och hjälpa barnet in i lek, det är stora frågor, (Desireé, avd. 3–5).

Förskollärarnas utsagor beskriver åtgärder och anpassningar som bidrar till att barn i behov av särskilt stöd ska få samma möjlighet till lärande. Enstaka informanter uttrycker åtgärder som kan gynna alla barn men det beskrivs också specifika åtgärder som kan tolkas som en anpassning just för det barnet samt vikten av att vara en närvarande förskollärare som stöttar barnet i det sociala samspelet. En tolkning av citatet är att anpassningar och stöd ges till alla barn hela dagarna i princip. Citatet nedan beskriver hur de arbetar kring kartläggning och samarbete med de olika instanserna.

Säg i början av en ny barngrupp, så observerar man ju barns lek och interaktioner med varandra. Om vi ser utifrån det vi har samtalat om på vår avdelningsreflektion, barn som har svårt att komma in i lek, så gör vi i första hand en kartläggning på barnen och miljön. Utifrån kartläggningar kan vi få frågeställningar på hur kan vi göra för att barnet ska lyckas i exempelvis övergångar, då kan vi bena ut vad vi kan göra för att stödja barnet. När vi har gjort det och det fortfarande finns behov

av mer stöd, kan vi koppla in specialpedagogen. Vi har ett nära samarbete med specialpedagogen och hjälper oss att få mer verktyg att lyckas. Då upprättar hon tillsammans med oss en handlingsplan och med stöd från rektor så kan vi få resurser för det vi behöver. Med vårdnadshavares samtycke kan vi inhämta och informera BVC, Spsm, rådgivare på Barnahus, Logopeder, Syncentral osv. Det finns inte alltid kunskap hos oss som arbetar, men andra instanser kanske har idéer som är värda att prövas. (Desiree avd. 3–5)

Av citatet kan vi utläsa att det första arbetet som sker kring barn som är i behov av stöd hamnar hos förskollärarna. Deras uppgift är att observera barngrupp och organisation innan de söker upp specialpedagog. För det är först efter kontakten med specialpedagogen som de kan få en kommunikation med andra instanser. Av citatet framgår att kartläggning och dokumentation har en betydande roll för att utvärdera, analysera och reflektera över barns lärande och utveckling men det används också som redskap för att analysera deras egen verksamhet. Vår tolkning är att kartläggningen är grundläggande för att stötta barnet, framför allt de barn som anges vara i behov av särskilt stöd, men även för ett fungerande samarbete med andra instanser. Citaten nedan utgörs av specialpedagogernas utsagor om arbetet med åtgärder och stödinsatser i förskolans kontext.

Jag identifierar först behov på grupp och organisation, vi behöver ha ett relationellt förhållningssätt och försöker frångå det kategoriska förhållningssättet. Pedagogerna behöver göra en kartläggning på grupp och organisationsnivå, därefter gör vi tillsammans en handlingsplan. Ser vi att barnet fortfarande har svårt att inordna sig då går vi in och gör en kartläggning på individnivå. Det kan innebära att jag går in och observerar även om det lyfter ett barn, exempel vi har lilla "Pelle" han kan inte sitta still han tar inga instruktioner så börjar man prata om allt han inte kan, då försöker jag vända på det okej, vad är det som funkar då? Då observeras vad är utmaningarna? Vad är det som funkar? När funkar det ibland och när funkar det inte. Tillexempel om barnet kan ramsräkna till fem, då skriver jag **inte** att barnet inte kan ramsräkna mer än till fem. Jag skriver bara i stort sett konkreta saker och försöker undvika värderingar. Därefter gör jag tillsammans med pedagogerna en gemensam kartläggning. Om pedagogerna vill att jag tittar på övergångar, då tittar jag först på pedagogerna och på deras förhållningssätt. (Maja, specialpedagog)

Det framgår att arbetet kring åtgärder och stödinsatser börjar med att titta på grupp och organisationsnivå där de beskriver olika åtgärder som berör pedagogernas förhållningssätt till grupp och organisation. I första skedet behöver pedagogerna reflektera över sitt arbetssätt med

grupp och organisation men också analysera sina lärmiljöer. Är det fortfarande barn som inte inordnar sig är det först då specialpedagogen går in för att observera för att sedan tillsammans med pedagoger arbeta med kartläggning och handlingsplan kring det enskilda barnet. I utsagan ovan beskrivs att de intar ett relationellt perspektiv, vilket Specialpedagogiska myndigheten (2019) beskriver är pedagogers handlingar, men även lärandemiljön blir betydelsefull att undersöka för att förstå hur och varför barnet hamnar i svårigheter. Spsm (2019) betonar att det är i situationen eller kontexten som svårigheterna uppstår och inte i första hand hos individen. I ett kategoriskt perspektiv lyfter man svårigheter utifrån barnets egna brister eller otillräckliga hemförhållanden. Begreppet särskilda behov har sitt ursprung i detta perspektiv, där man ser individuella behov som medfödda svårigheter. I ett kategoriskt perspektiv sätts åtgärder in för det enskilda barnet när det uppstår problem. I ett relationellt perspektiv prioriterar man i stället ett mer långsiktigt och förebyggande arbete för att höja kvalitén i verksamheten. Samtliga av informanternas utsagor beskriver att de samverkar med olika instanser när barn vid olika tillfällen kan tänkas vara i behov av särskilt stöd exempelvis, specialpedagog, rektor, BVC, Spsm, barnhuset och syncentralen etcetera. I nedanstående citat beskriver specialpedagogen hur de arbetar för att identifiera barn som anges vara i behov av särskilt stöd, men också för att utvärdera och analysera verksamheten.

En bra bas bygger på relationer, så att jag får till ett bra samarbete med arbetslaget och rektor. Vi upprätthåller rutiner kring möten och barnhälsoarbetet att det är välförankrat och att vi dokumenterar och följer upp. När det gäller andra instanser har vi en rutin med BVC kring deras frågor till familjer och barn hur det fungerar i förskolan. Väl inne i en form av samverkan stämmer man av inför eller efter kontroller, vi meddelar förskolan att vi skickar en remiss till exempel logoped. Det första steget sker alltid med samtycke, är det inte samtycke så går barnets bästa före. Genom att vi har dokumentationsansvar följer vi rutiner med exempelvis logopedmottagningen. Ser vi till att de hör av sig till oss när de har träffat något av våra barn, så kan vi delge den informationen och dokumentationen till pedagogerna. När jag är inne i ett ärende så är det samverkan med vårdnadshavare utifrån att vi stämmer av handlingsplaner eller följer upp kartläggning, övergångar mellan avdelningar eller om barnet är under utredning eller under behandling på habiliteringen, då har vi tätare samverkan då, (Elvira, specialpedagog).

Specialpedagogerna lägger betoningen i betydelsen av en god relation och ett bra samarbete med förskollärarna är grunden för ett bra arbete kring de barn som är i behov av det stödet. Det krävs att kartläggning och dokumentation sker systematiskt för att på bästa sätt stötta barnet i dess utveckling och behov. Som vi tolkar det är processen med att få hjälp och stötning

tidskrävande. Den större delen av arbetet verkar, enligt vår tolkning, läggas på förskollärarna. För att få ett så bra samarbete som möjligt mellan hemmet, förskolan och de andra inkopplade instanserna krävs det god kommunikation och goda relationer för att möjliggöra en god livskvalité för barnet.

Sammanfattning del.2

I den andra delen framkommer varierande uppfattningar av hur praktiken påverkas av barn som anges ha särskilda behov. Sammantaget i denna del är att majoriteten av deltagarna skildrar att barn i behov av särskilt stöd påverkar praktiken genom att det kräver extra anpassningar och resurser samt att personalresurserna inte är tillräckliga. Vidare beskrivs variationer av arbetsätt där samtliga uttrycker att de alltid försöker att arbeta genom att dela in barngruppen i mindre grupper för att det ska gynna alla barn. När det kommer till stödinsatser så är inte variationen lika stor då alla har beskrivit att de använder sig av bildstöd, TAKK, lågaffektivt bemötande samt att de tar hjälp och stöd från specialpedagog. Det framkom att förskollärarna har god samverkan med specialpedagogen och rektorn, men att den större delen av arbetet bedrivs av förskollärarna själva. Samarbetet med olika instanser innebär, enligt vår tolkning att processen behöver genomgå flera steg innan barnet får det stöd de behöver. ”En skola för alla är svårt att applicera i verkligheten”.

Diskussion

I kapitlet diskuteras det som framkommer av resultatet som behandlas i två delar som sätts i relation till föreliggande studies tidigare forskning och bakgrund. Studien grundar sig i att kunna bidra med kunskap kring innebörden av begreppet barn i behov av särskilt stöd. Genom att undersöka hur förskollärare och specialpedagoger uppfattar innebörden av begreppet barn i behov av särskilt stöd och hur praktiken uppfattas bli påverkad av dessa barn.

Efter en noggrann granskning av läroplanen väckte det tankar hos oss, Enligt (Lpfö18 2019 s. 18) ska förskollärare ansvara för barns utveckling och lärande kontinuerligt och systematiskt följs, dokumenteras och analyseras för att det ska vara möjligt att utvärdera hur förskolan tillgodoser barnens möjligheter att utvecklas och lära i enlighet med läroplanens mål. Detta väckte ännu fler tankar hos oss under arbetets gång, av utsagorna framgår det att alla barn någon gång kan vara i behov av tillfälligt eller varaktigt stöd. Ska en förskollärare kunna genomföra sitt pedagogiska uppdrag och upprätthålla sitt arbete samtidigt som det kanske kräver att man

behöver göra anpassningar för cirka 20 barn. Resultatet visar att det finns uppfattningar om att det kan vara svårt att realisera det förväntade arbetet av förskollärare i förskolans kontext.

Del 1. Förväntningarnas dilemman

I den här delen diskuteras följderna av hur normer och förväntningar påverkar innebörden av begreppet barn i behov av särskilt stöd. Vidare kommer kapitlet redogöra för hur förväntningarna på förskollärarna påverkar deras arbete och beteenden hos barn som anses vara avvikande. En uppfattning av fenomenet blir i relation till trygghet, anpassning, avvikande beteende samt vilka normer och förväntningar som finns på barnet.

Styrdokumentet kan uppfattas som två olika perspektiv där det ena perspektivet kan ses utifrån lärarens uppdrag, förväntningar på läraren, att planera och organisera undervisning samt spontan undervisning, men också förväntningar på hela arbetslaget. Andra perspektivet ses utifrån barnet där förskolan som utbildningsinstitution ska ge barnen möjlighet att utveckla förståelse och kunskap kring en mängd olika ämnen, som exempelvis matematik och naturvetenskap. Det som framgår från styrdokumentet är en vad aspekt, således vad för undervisning som förväntas av förskolläraren. Hur förskolläraren ska genomföra undervisningen och för vilka barn framgår inte. Det som framgår är att förskolläraren ska undervisa alla barn, oavsett svårigheter. Hanteringen av begreppet barn i behov av särskilt stöd skapar variationer av uppfattningar eftersom huret saknas då styrdokumentet endast skriver fram vad man ska göra.

Enligt Lpfö18 (2019) ska förskolan särskilt uppmärksamma barn som behöver mer ledning och stimulans eller särskilt stöd. Vidare nämns det att alla barn ska få en utbildning som är utformad och anpassad så att de utvecklas så långt som möjligt. Det som framgår av läroplanen är att alla barn, som vanligtvis är en grupp runt cirka 20 barn har rätt till sin utbildning. I föreliggande studie och tidigare forskning framgår det varierande uppfattningar om vilka barn som anges vara i behov av stöd. Sammanfattningsvis av tidigare forskning och föreliggande studie är det barn som har språkliga störningar, NPF diagnoser, IF diagnoser, fysiska funktionsvariationer, koncentrationssvårigheter, utåtagerande beteenden, särbegåvade barn och barn som kan vara i behov av stöd, tillfälligt eller varaktigt. Under arbetets gång framkom det att varken läroplanen eller svenska Salamancadeklarationen definierar särbegåvade barn som barn i behov av särskilt stöd. Det väckte funderingar, har inte Sverige några särbegåvade barn? Eller är alla svenska

barn som inte ingår under ramen särskilda behov särbegåvade? Erbjuder inte svenska förskolor någon särskild undervisning för särbegåvade barn? Om så är fallet skapar det en problematik kopplat till styrdokumentet då de barnen som anses vara särbegåvade inte får rätt förutsättningar.

Varierande uppfattningar av begreppets innebörd

Tidigare studier och även den föreliggande studien visar att erfarenhet, normer och kunskaper kring specialpedagogik, påverkar hur begreppet barn i behov av särskilt stöd definieras. Begreppet inom förskolan uppfattas vara mångtydigt, vilket ger stort tolkningsutrymme för de som verkar inom förskolan. En tolkning är att det ses som ett samlingsbegrepp för alla barn som någon gång har svårigheter. Anledningen till att barn anges vara i behov av särskilt stöd beskrivs i Lindqvist (2011) studie kan bero på individens svårigheter, hemförhållanden och krav som ställs i olika förskolor och läroplansmål. Vidare betonar Lindqvist att barnets svårigheter kan bero på förskolläraernas kompetens och kvalitén i deras undervisning. Sandberg m.fl. (2010) belyser att barn som uppfattas vara i behov av särskilt stöd kan ha någon form av funktionsvariation, de kan anses ha avvikande beteenden och svårigheter i förskolans kontext. Lutz (2006) redogör för tre beteendekategorier som anses vara avvikande i förskolan; *Språk och kommunikation, koncentrationssvårigheter och utåtagerande beteenden*. Fenomenet barn i behov av särskilt stöd kan enligt Sandberg m.fl. delas in i två perspektiv: organisatoriska perspektivet som innefattar tid, personal och resurser och barnperspektivet som innefattar att alla barn någon gång kan vara i behov av stöd.

Befintliga studier visar variationer av uppfattningar och hanteringar av begreppets innebörd. Det som framkommer är att begreppet definieras utifrån om svårigheten uppfattas ligga hos individen eller inom grupp- och organisationsperspektivet. En aspekt av hur begreppet uppfattas kan vara vilken kultur och kontext man befinner sig i. Det framkommer även att erfarenhet och kunskap påverkar hur begreppet uppfattas inom förskolan. Resultatet visar varierande uppfattningar av begreppet och att alla barn någon gång är i behov av särskilt stöd. Det framgår också att avvikande beteenden leder till uppfattningen av att barnet är i behov av särskilt stöd, informanterna beskriver dessa beteenden som utåtagerande, språksvårigheter, svårt att sitta still, känslor, fysiskt våld och blyga barn, vilket stämmer överens med de kategorier som Lutz (2006) framhäver som avvikande beteenden. Enstaka informanter benämner även särbegåvade barn som barn med ett avvikande beteende.

Tidigare studier framhäver att barn som inte klarar av de krav och förväntningar förskolan har, anses falla inom ramen för barn i behov av särskilt stöd. Dessa barn har ofta svårigheter att inordna sig i förskolans verksamhet och barn som inte lever upp till de kraven hamnar ofta i konflikter. Det som framkommer i resultatet är att de krav och förväntningar man ställer på barnet kan i sin tur skapa svårigheter för barnet. Det kan bero på att förskollärarens krav och förväntningar inte motsvarar barnens beteende. Sandberg m.fl. (2006) framhäver funktionssvårigheter som identifierades som social kompetens, mental utvecklingsstörning och tal och språk, vilket synliggörs i föreliggande studie där dessa kategorier innefattar informanternas utsagor kring vad som kan beskrivas som svårigheter hos barnen. De beskrivs som svårigheter som endast är synliga och utmärker sig i en barngrupp. Dessa svårigheter upplevs vara lättare att uppmärksamma av förskollärare däremot framgår det att blyga barn också uppfattades vara i behov av stöd, glöms bort eller att förskollärare inte vet hur de ska bemöta barnen för att de ska utvecklas.

Varierande uppfattningar av begreppets hantering

I utsagorna uttrycks variationer av uppfattningar kring hanteringen av barn i behov av särskilt stöd. Förskollärarna uppfattar att det saknas kunskap kring det specialpedagogiska fältet, vilket kan leda till en känsla att det är svårt att räkna till. Det framgår att de stora barngrupperna gör det svårt att inkludera alla barn, särskilt barn som är i behov av särskilt stöd, samt att det är problematiskt att få ekonomiskt bistånd. Uppfattningen att det är svårt att räkna till grundar sig i att barngrupperna är stora, det är brist på personal och att det är tidskrävande samt att bli beviljad en resurs beskrivs vara svårt. Palla (2021) beskriver att barn i behov av särskilt stöd ökar om man jämför tidigare inom förskolan, men att stora barngrupper och brist på resurser också är en bidragande faktor. Detta leder till att det blir problematiskt att uppfylla de krav som förväntas om det är personalbrist, sjukdom, ensamarbete eller låg grundbemanning. Brist på kunskapen och utbildning kring barn i behov av särskilt stöd benämns också som aspekter som försvårar arbetet. Det läggs mycket ansvar på förskolläraren och trots svårigheterna som beskrivs både i tidigare forskning och föreliggande studie. Det förväntas ändå att förskolläraren ska tillgodose alla barnens behov, vilket också uttrycks i utsagorna att många känner frustration och oro men att de också är medvetna om att alla inkluderande insatser inte alltid räcker till.

Del 2. Förväntningarnas krav och praktikens rimlighet

I denna del diskuteras förskollärarnas uppfattningar och hanteringar av situationer som uppstår i förskolans kontext i relation till de krav som förväntas av från de olika instanserna. Här diskuteras förskollärarnas uppfattningar i relation till en handlingsdimension i praktiken och hur det medför en variation av olika sätt att hantera situationer som uppstår.

Tidigare forskning problematiserar innebörden av en skola för alla, problematiken grundar sig i att förskolan behöver organiseras utifrån föreställningar om hur ett barn ska vara inom förskolans ramar. Enligt Lpfö18 (2019) ska förskolan inte ha som avsikt att utvärdera och bedöma det enskilda barnet. Å ena sidan framgår det också av Läroplanen för förskolan för att utvärdera och förbättra verksamhetens kvalitet ska däremot varje barns utveckling och lärande kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följas upp och analyseras. Läroplanens skrivning skapar många frågor hur detta uppdrag ska genomföras, att inte bedöma barnen men ändå utgå från barnets utveckling och lärande. Där förskollärarna ska utgå från att utvärdera barnets individuella färdigheter som exempelvis sociala förmågor eller motorisk utveckling. Ekström (2012) belyser problematiken om det svenska målsystemet där fastställda kravnivåer definierar vilka barn som anses tillhöra ”en skola för alla” och vilka barn som ingår under specialpedagogiska fältet.

Den specialpedagogiska dimensionen

Resultatet visar att specialpedagogernas åtgärder inleds med att de studerar förskollärarnas förhållningssätt, på grupp- och organisationsnivå. Fungerar inte åtgärderna och barnet har svårt att inordna sig tillsätts individanpassade åtgärder. Renblad och Brodin (2014) beskriver att specialpedagogerna fungerar som handledare och rådgivare till personalen. Därigenom blir deras roll i förskolan betydelsefull då de kan stödja förskollärare i deras arbete med barn i behov av särskilt stöd.

Det framgår av intervjuer att generella åtgärder som TAKK, bildstöd, lågaffektivt bemötande och arbete kring grupp och organisationsnivå tillsätts för barn som anges vara i behov av stöd. Samarbetet med olika instanser beskrivs i resultatet som att förskolan har möjlighet att få stödinsatser av logoped, BVC, habilitering, specialpedagog och rektor. Palla (2011) beskriver hur ett arbetslag kan ta kontakt med en specialpedagog om de uppmärksammar ett speciellt beteende som avviker, genom att få en förklaring till vad det är som är avvikande i beteendet så kan man också sätta in rätt åtgärder. Informanterna beskriver samstämmigt att ett dilemma

som kan uppstå, är att utformandet av åtgärderna ändå leder till att barnet blir utpekad. Dilemmat kan bero på faktorer som tid, resurs, för stora barngrupper och för lite stödinsatser. Det som anges är om barnet får en diagnos underlättar det förskollärarnas arbete med att stödja barnet i dess svårighet genom få tillgång till rätt verktyg. I utsagorna ges uttryck för att de generella åtgärderna inte alltid räcker till, i vissa fall krävs det mer specifika åtgärder. Lutz (2009) betonar att barn som har fått en diagnos bekräftad av läkare har lättare att få tillgång till de stödåtgärder som barnet är i behov av, men de barn som endast fått ett omdöme av pedagogerna inte får lika omfattande åtgärder.

Förskollärarnas begränsade handlingsutrymme

Tidigare forskning betonar vikten av att ge barn stödinsatser tidigt för att gynna barnens utveckling. Palla (2011) beskriver att tidiga åtgärder främjar omsorg, hälsa, utveckling och lärande. Resultatet visar att informanterna använder stödet som erbjuds av olika instanser, det vill säga anpassningar i verksamheten som underlättar att arbeta på grupp och individnivå. Det anges att deras anpassningar främjar inkludering för alla barn, inte bara för de barn som är i behov av särskilt stöd. Genom att förskolläraren delar in barngrupperna i mindre grupper skapas inte en känsla av att bli utpekad. Det framkommer också av intervjuerna att informanternas uppfattningar med att arbetet med barn i behov av särskilt stöd medför svårigheter, trots att samtliga arbetar med grupp och individnivå så behövs ändå särlösningar. De uttrycker att särlösningar kan leda till att barnet blir utpekad samtidigt som de betonar att man ändå måste se till hela gruppens behov. Den oron beskrivs även av Palla (2021) i relation till att förskollärarna beskriver att de inte kan värna om barnens trygghet på förskolan, kopplat till brist på resurser och stora barngrupper. Den oron synliggörs också i studiens resultat, där informanterna är oroliga för att barnen ska bli utsatta av andra barn i förskolans kontext. Palla (2021) menar att många förskollärare kämpar med emotionella känslor, av otillräcklighet, besvikelse och frustration över deras engagemang samt omsorg till barnen. Informanterna gav uttryck under intervjuerna, att samtliga strävar efter att möta varje barn i deras vardag och se till deras bästa. Det uppfattas att faktorer som tid, resurs, stora barngrupper och ensamarbete med flera barn som kräver stöd, skapar svårigheter. Samtidigt som förskollärarna brottas med faktorer som försvårar deras arbete betonar Lpfö18 (2019) att förskolans utbildning ska lägga grunden för ett livslångt lärande;

Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på barn och barnens behov, där omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet. (Lpfö18 2019 s.7)

Vidare kan vi läsa;

Att utbildningen inte kan utformas på samma sätt överallt och att förskolans resurser därför inte ska fördelas lika. (Lpfö18 2019 s.6)

Det uppfattade dilemman blir i relation till läroplanen, där förskollärarna ska sträva efter att utbildningen ska möjliggöra ett livslångt lärande för varje barn. Å ena sidan framgår det från läroplanen att utbildningen inte kan utformas på samma sätt. Å andra sidan ska varje barn få möjlighet till en likvärdig utbildning där lärande och omsorg bildar en helhet. Men kan barnen få likvärdig utbildning och omsorg om utbildningen inte kan utformas på samma sätt? Det väcker tankar hos oss, kopplat till när blir det en likvärdig utbildning? Samtidigt som begreppet en skola för alla, inte går att applicera i relation till läroplanen. För att strävan om en likvärdig utbildning, inte blir genomförbart om utbildningen inte kan utformas på samma sätt för alla barn.

Avslutningsvis

Vill vi ännu en gång poängtera anledningen till att vi betecknar begreppet barn i behov av särskilt stöd som ett fenomen, begreppet innefattar variationer av den enskilda människans erfarenheter och uppfattningar om innebörden. Några slutsatser från studiens resultat är att fenomenet barn i behov av särskilt stöd tar sin utgångspunkt i den synliga svårigheten hos barnet. Dilemman som kan framhävas är möjligheten att möta alla barns olikheter, framför allt där svårigheten inte alltid syns. Ytterligare dilemman är hur verktygen som ges från olika instanser ska realiseras i praktiken. En slutsats är att kunskapen om huret saknas i den utbildningen som ges till förskollärare idag.

Förslag för vidare forskning

Resultatet för studien visar variationer av uppfattningar och arbetet kring fenomenet barn i behov av särskilt stöd. Av närliggande studie och tidigare forskning framgår det hur signifikant ett bra samarbete mellan hemmet och förskolan är för barn som är i behov av särskilt stöd. Vi är medvetna om att det kan vara ett känsligt ämne, men det hade varit intressant att ta del av vårdnadshavarens uppfattningar, det vill säga intervjua vårdnadshavare som har barn som anges vara i behov av särskilt stöd. Hur de upplever att samverkan mellan förskolan och olika instanser påverkar barnet.

Litteraturlista

Ahlberg, A. (2007). Specialpedagogik av igår, idag och imorgon. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 12(2), 84–95. ISSN 1401–6788.

Akalın, S., Demir, Ş., Sucuoğlu, B., Bakkaloğlu, H., & İşcen, F. (2014). The needs of inclusive preschool teachers about inclusive practices. *Eurasian Journal of Educational Research*, 14(54), 39–60 <https://doi.org/10.14689/ejer.2014.54.3>

Assarson, I. (2007). Talet om en skola för alla: pedagogers meningskonstruktion i ett politiskt uppdrag. [Doktorsavhandling]. (Malmö Studies in Educational Sciences). Malmö högskola.

Bryman, A. (2002). *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (uppl. 3.). Liber AB.

Dahlgren, L., & Johansson, K. (2019). Fenomenografi. In A. Fejes, & R. Tornberg (Ed.), *Handbok i kvalitativ analys* (2:1 ed., pp. 179–191). Liber

Dalen, M. (2015). *Intervju som metod*. (2:a upplg.). Gleerups.

Dereli, E., (2020) Psychical and Relational Aggressive Behavior in Preschool: School teacher rating, Teacher's Perception, and intervention strategies. *Journal of Educational Issues*. Vol.6 (1) <https://doi.org/10.5296/jei.v6i1.16947>

Doverborg, E., & Pramling Samuelsson, I. (2012). Att förstå barns tankar-kommunikationens betydelse. (4:e upplg.). Liber.

Edlund, E., (2003). Barn som far illa. I N, Ericsson & E, Stockkaus, (red). Att möta barn i behov i behov av särskilt stöd. (s.32–66.). Liber.

Ekström, K., (2007). Förskolans pedagogiska praktik – Ett verksamhetsperspektiv. (Nationella Forskarskolan i Pedagogiskt Arbete nr 5). [Doktorsavhandling]. Umeå universitet.

Ekström, B-L., (2012) Kontroversen om DAMP: En kontroversstudie av vetenskapligt gränsarbete och översättning mellan olika kunskapsparadigm. (GOTHENBURG STUDIES IN EDUCATIONAL SCIENCES 322). [akademiskavhandling] Göteborg's universitet.

Eriksson, H. (2001). *Neuropsykologi: normalfunktion, demenser och avgränsade hjärnskador*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Hellström, A., (2003). Barns uppväxtvillkor. I N, Ericsson & E, Stockkaus., (red). Att möta barn i behov i behov av särskilt stöd. (s.7–17) Liber.

Kihlström, S. (1995). *Förskollärare: om yrkets pedagogiska innehåll*. Studentlitteratur.

Kvale, S., & Brinkman, S., (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3:e uppl.). Studentlitteratur.

Kroksmark, T. (1987). *Fenomenografisk didaktiken didaktisk möjlighet*. In educational sciences 63. : Göteborgs universitet

Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys: exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur.

Lindqvist, G. (2011). Olika yrkesgruppers syn på arbetet kring barn i behov av särskilt stöd inom förskola och skola [Elektronisk resurs]. *Praktiknära utbildningsforskning vid Högskolan Dalarna*. (89–107).

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-381259>

Lindgren, A. (2017). *Förskolebarndomens historia: förställningar och förutsättningar för barns utveckling i småbarnsinstitutioner* I A. Lindgren, N. Pramling, & R. Säljö (red.) *Förskolan och barns utveckling: grundbok för förskollärare*. (Första upplagan) (s. 59–76). Gleerups.

Lundgren, M., (2006). Från barn till elev i riskzon En analys av skolan som kategoriseringsarena. (Institutionen för pedagogik). [Akademisk avhandling]. Växjö universitet.

Lundgren U. P. (2017). *Förskolans framväxt och styrning – läroplaner och huvudmannaskap* I A. Lindgren, N. Pramling, & R. Säljö (red.) *Förskolan och barns utveckling: grundbok för förskollärare*. (Första upplagan) (s. 29–46). Gleerups.

Lutz, K. (2006). Konstruktionen av det avvikande förskolebarnet. (*Malmö Studies in Educational Science*). [licentiatuppsats]. Malmö högskola.

Lutz, K. (2009). Kategoriseringar av barn i förskoleåldern: styrning och administrativa processer. (*Studies in Educational Sciences*). [Doktorsavhandling]. Lunds universitet.

Läroplanen för förskolan: Reviderad 2019. (2019). Skolverket: <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d5aa/1553968116077/pdf4001.pdf>

Löfgren, H (2021) Lärarberättelser från förskolan. Löfdahl Hultman, A. & Ribaeus, K. (red.) (2021). Förskollärares metod och vetenskapsteori. (Andra upplagan., ss. 161–171) Liber

Markström, A-M. (2005). *Förskolan som normaliserings praktik*. (Department of Educational Sciences, 243). [Doktorsavhandling]. Linköping's universitet.

Marton, F., & Booth, S. (2000). *Om lärande*. (P. Wadensjö, Trans.) Lund.

Marton, F. (red.) (1999). *Inläring och omvärldsuppfattning: en bok om den studerande människan*. (2. uppl.) Prisma

Nationalencyklopedin. (2022). normalitet. <http://www-ne-se.ezproxy.server.hv.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/normalitet>.

Nationalencyklopedin. (2022) Cerebral pares. <https://www-ne-se.ezproxy.server.hv.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/cerebral-pares>.

Nationalencyklopedin. (2022). Neuropsykiatri. <https://www-ne-se.ezproxy.server.hv.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/neuropsykiatri>

Nationalencyklopedin. (2022) DAMP. <https://www-ne-se.ezproxy.server.hv.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/damp>

Nationalencyklopedin. (2022). Intellektuell funktionsnedsättning. <https://www-ne-se.ezproxy.server.hv.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/intellektuell-funktionsneds%C3%A4tning>

Nationalencyklopedin. (2022). Utåtagerande. <https://www-ne-se.ezproxy.server.hv.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/utagerande>

Nationalencyklopedin. (2022). Affekt. <https://www-ne-se.ezproxy.server.hv.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/affekt>

Nationalencyklopedin. (2022). Fenomen. <https://www-ne-se.ezproxy.server.hv.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/fenomen>

Nationalencyklopedin. (2022). Autism. <https://www-ne-se.ezproxy.server.hv.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/autism>

Nørddomme, S,. (2012). Place, Space and Materiality for Pedagogy in a Kindergarten. *Education Inquiry*. 3 (3) 317–333. <https://doi.org/10.3402/edui.v3i3.22037>

Palla, L,. (2011). Med blicken på barnet: om olikheter inom förskolan som diskursiv praktik. (*Malmö Studies in Educational Sciences No. 63*) [Doktorsavhandling]. Malmö högskola.

Palla, L,. (2021) När barn blir till problem och belastning i svensk förskola: Om behov av särskilt stöd och resurser i ett pressat läge. *Malmö Studies in Educational Sciences*. [Doktorsavhandling]. Malmö högskola.

Persson, S. R. (2015). *Tre korta texter om att förstå särskilt begåvade barn i den svenska skolan*. <http://hj.diva-portal.org/smash/get/diva2:800406/FULLTEXT01.pdf>

Persson, B. (2013). *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. (3:e uppl.). Liber.

Pedagog Stockholm. (2020). Lågaffektivt bemötande - ett förhållningssätt. <https://pedagog.stockholm/undervisning-och-larande/lagaffektivt-bemotande-ett-forhallningssatt/>

Renblad, K., & Brodin, J. (2014). Behövs specialpedagoger i förskolan? *Socialmedicinsk Tidskrift*. 91 (4) 384–390.

Rennstam, J., & Wästerfors, D. (2015). *Från stoff till studie: om analysarbetet i kvalitativ forskning*. Studentlitteratur

Sandberg, M, Lillvist, A, Augustine, L, Björck-Åkesson, E-M, Granlund, M,. (2010) Special Support” in Preschools in Sweden: Preschool staff’s definition of the construct. *International Journal of Disability, Development and Education*, 5. 57 (1) 43-57. <http://dx.doi.org/10.1080/10349120903537830>

Sandberg, A., Norling, M., & Lillvist, A. (2009). Teachers’ View of Educational Support to Children in Need of Special Support. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 14(8),102–116. <https://doi.org/10.1080/13603110802504606>

SFS 2010:800. Skollag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Siljehag, E. (2010) Historien om barn i behov av särskilt stöd i förskolan. I R. Helldin & B. Sahlin (Red.), *Etik- i specialpedagogisk verksamhet* (s.119–138). Studentlitteratur

Skoufou.A (2019) Social Interaction of Preschool Children with Autism Spectrum Disorders (ASD) - Characteristics and Educational Approaches. SSRG International Journal of Economics and Management Studies. Vol.6(6), 28-36. <https://portal.issn.org/resource/ISSN-2393-9125> <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED596111.pdf>

Skolinspektionen (2017). *Förskolans kvalitet och måluppfyllelse*: <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/regeringsrapporter/2017/forskolans-kvalitet-och-maluppfyllelse/>

Skolverket. (2005). *Handikapp i skolan: det offentliga skolväsendets möte med funktionshinder från folkskolan till nutid* <https://www.skolverket.se/getFile?file=1530>

Skolverket. (2007). *Skolverkets lägesbedömning 2007: Förskoleverksamhet, skolbarnomsorg, skola och vuxenutbildning*. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a656348/1553959566612/pdf1753.pdf>

Skolverket. (2014) *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65b1c9/1553965741485/pdf3299.pdf>

Skolverket. (2004). *Förskola i brytningstid: nationell utvärdering av förskolan*. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a654f6b/1553958216927/pdf1272.pdf>

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2019, 26 Juni). Uppstartsträff. <https://www.spsm.se/stodmaterial-forskola/start---stodmaterial-forskola/uppstartstraff/>

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2020, 12 maj). Tecken som AKK. <https://www.spsm.se/stod/specialpedagogiskt-stod/sprak-och-kommunikation/alternativ-och-kompletterande-kommunikation/manuell-och-kroppsnara-akk2/tecken-som-akk/>

Stukát, S., (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. (2:a upplg.). Studentlitteratur.

Svenska Uneskorådet (2006). Salamancadeklarationen och Salamanca +10. [Stockholm]: Svenska Uneskorådet.

Tinglev, I., (2014). En specialpedagogisk överblick. <https://www.skolverket.se/getFile?file=3289>

Tisell, A. (2020). *Lilla boken om tecken: som ett verktyg för kommunikation och språkutveckling*. (Upplaga 2:1).]: Hatten förlag.

Trost, J. & Hultåker, O. (2016). Enkätboken. (5:e uppl.).: Studentlitteratur.

Utholm, I., (2003). Barn med funktionshinder. I N, Ericsson & E, Stockkaus, (red). Att möta barn i behov av särskilt stöd. (s.67–72.). Liber.

Vetenskapsrådet. (2015). *En likvärdig skola för alla barn-innebörder och indikatorer*. Vetenskapsrådet. Retrieved 05 08, 2020, <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2015-10-12-en-likvardig-forskola-for-alla-barn.html>

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet. https://www.vr.se/download/18.68c009f71769c7698a41df/1610103120390/Forskningsetiska_principer_VR_2002.pdf

World Conference on Special Needs Education: Access and Quality (1994: Salamanca) (1994). The Salamanca statement and framework for action on special needs education: adopted by the World Conference on Special Needs Education: Access and Quality: Salamanca, Spain 7–10 June 1994. Paris: UNESCO

Bilaga 1

Missivbrev

Yrkesgruppers uppfattningar av begreppet barn i behov av särskilt stöd.

Hej! Vi är två studenter, Tilda Andersson och Rebecka Tikkanen som läser förskolläraryrket på Högskolan Väst i Trollhättan. Vi är nu inne på sjätte terminen och är i uppstart med vårt examensarbete. Syftet med studien är att undersöka vilka uppfattningar förskollärare och specialpedagoger har om begreppet barn i behov av särskilt stöd. Syftet är också att undersöka hur verksamheten påverkas av barn som anses ha särskilda behov. Vi har läst om tidigare forskning kring ämnet och vi har således tänkt att intervjua förskollärare och specialpedagoger som är verksamma på förskolor i Uddevalla kommun. Vi har ett antal frågor som vi skulle vilja ställa till er, intervjun kommer att vara i ca 20–30 minuter. Vi hoppas på att ta del av era tankar och erfarenheter genom att ni vill delta i vår undersökning. Er insats kommer vara betydelsefull för vårt examensarbete men även för förskolans verksamhet i allmänhet.

Med hänsyn till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer kommer vi utgå från dessa i vår undersökning. Det finns fyra etiska huvuddrag *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. Dessa innebär i stora drag att ni som respondenter kommer delge samtycke om deltagande, rätten till att avbryta när som helst under processen och allt insamlat material kommer att förbli konfidentiellt, skyddas och endast användas för vetenskapliga syften. Ni kommer även ha möjlighet att ta del av renskrivet material för kompletterande uppgifter och godkännande.

Vid frågor eller funderingar är ni välkomna att kontakta oss.

Med vänliga hälsningar,

Tilda Andersson, Tian0005@student.hv.se

Rebecka Tikkanen, Reti0004@student.hv.se

Bilaga 2 Intervjuguide Förskollärare

Bakgrundsfrågor

Vad har du för utbildning?

Hur många års erfarenhet har du inom yrket?

Hur länge har du arbetat på din nuvarande arbetsplats?

Intervjufrågor

Hur skulle du definiera innebörden av begreppet barn i behov av särskilt stöd?

Vad innebär och medför barn i behov av särskilt stöd för dig i verksamheten?

Följdfråga kan du ge ett exempel?

Anser du att ni i arbetslaget delar en samsyn när gäller barn i behov av särskilt stöd? Följdfråga kan du ge exempel?

Vilket beteende gör att ett barn kan uppfattas vara i behov av särskilt stöd?

Vad väcker det för tankar hos dig när vi talar om barn i behov av tillfälligt eller varaktigt behov av stöd?

Upplever du att det kan finnas yttre faktorer som påverkar om ett barn är i behov av tillfälligt eller varaktigt stöd? Om ja, beskriv gärna vad.

Hur arbetar ni med barn i behov av särskilt stöd? Vilka åtgärder finns som stöd och hur hanteras dessa?

Bilaga 3

Specialpedagog

Bakgrundsfrågor

Vad har du för utbildning?

Hur många års erfarenhet har du inom yrket?

Intervjufrågor

Vad väcker det för tankar hos dig när vi talar om barn i behov av tillfälligt eller varaktigt behov av stöd?

Vad innebär barn i behov av särskilt stöd i verksamheten? Följdfråga kan du ge exempel?

Upplever du att det kan finnas yttre faktorer som påverkar om ett barn är i behov av tillfälligt eller varaktigt stöd? Om ja, beskriv gärna vad.

Vid vilka situationer blir du kontaktad av förskolorna? Följdfråga kan du ge exempel på en situation?

När anses barn vara i behov av särskilt stöd? Följdfråga hur vet man att det är tillfälligt eller varaktigt stöd?

Berätta gärna om hur förskolan samverkar med andra exempelvis vårdnadshavare, förskoleklass eller andra instanser för att gynna barn i behov av särskilt stöd. Hur går samarbetet med andra till? Upplägg?

Hur upplever du ditt arbete med att identifiera barn i behov av särskilt stöd?
Hur identifierar ni dessa barn?

Kan du ge exempel?

Bilaga 4

Arbetsfördelning

Under detta examensarbete har arbetsfördelningen varit jämnt fördelat mellan oss två. Vi utförde 11 intervjuer, som vi båda var närvarande på. Vi transkriberade det intervjuade materialet enskilt förutom vid ett tillfälle då materialet var väldigt långt. Observationerna genomfördes tillsammans, där vi förde fältanteckning på vardera håll som vi sedan sammanställde. Vi analyserade det empiriska materialet ihop allt eftersom det insamlades. Vi har skrivit arbetet tillsammans genom Word-onlineprogrammet för att underlätta arbetet då vi kunde skriva båda två samtidigt.

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
www.hv.se